

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra správního práva

Diplomová práce

Vývoj právní úpravy loterií do rozpadu Rakousko-Uherska

Zpracoval: Ondřej Ertl

Konzultant diplomové práce: JUDr. Jiří Rajchl, Ph.D.

Praha 2012

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně,
a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal
způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, srpen 2012

Podpis:

Obsah

Obsah	4-6
Předmluva	7-8
1. Úvod	9
1.1. Nejstarší zmínky o hazardu a loterii	9-10
1.2. Co je loterie.....	10-11
1.3. Rozdíl mezi janovskou loterií a třídní loterií.....	11-12
1.4. Historické počátky loterie v Evropě	12-14
2. Právní, sociální a ekonomické aspekty související se zavedením loterie v Rakousku a českých zemích	14-15
2.1. Ekonomické hledisko	15-16
2.2. Sociální hledisko	16-17
2.3. Právní hledisko	17-18
3. Dobová terminologie v oblasti loterií	18
3.1. Ambo	18
3.2. Ambo terno	18
3.3. Falešná hra	18
3.4. Hazardní hry	18-19
3.5. Hra	19
3.6. Loterní regál	19
3.7. Loterie	19
3.7.1. Černá loterie	19
3.7.2. Loterie číslová / číselná / malá / Lotto di Genova / Janovská ...	19-20
3.7.3. Loterie třídní / velká	20
3.8. Loterní poukázka / Riskonto / Los	20
3.9. Rakousko-Uhersko	20
3.10. Sázka	21
3.11. Terno	21
3.12. Všeobecný občanský zákoník rakouský / Obecný zákoník občanský / ABGB / Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch	21

3.13. Zapovězená hra	21
3.14. Zlaté (měna)	21
4. Historický vývoj loterie v Rakousku a českých zemích	22-23
4.1. Loterie v období vlády Karla VI. (1711-1740)	23
4.2. Loterie v období vlády Marie Terezie (1740-1780)	23-31
4.3. Loterie v období vlády Josefa II. (1780-1790)	31-32
4.4. Loterie v období vlády Františka I. (1792-1835)	32-33
5. Zákony a nařízení k loteriím od vzniku Rakousko-Uherska do jeho rozpadu ...	33
5.1. První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751).	34-38
5.2. Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770	38-42
5.3. Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787	43-44
5.4. Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813	44-48
5.5. Všeobecný občanský zákoník rakouský / Obecný zákonník občanský císařství Rakouského / ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) vyhlášený patentem z 1. června 1811 a s platností od 1. ledna 1812.	48-49
5.5.1. Sázka	49
5.5.1.1. Pojem	49-50
5.5.1.2. Právoplatnost sázky	50
5.5.1.3. Žalovatelnost sázky	50-51
5.5.1.4. Druh sázky	51
5.5.2. Hra	51
5.5.2.1. Pojem	51-52
5.5.2.2. Zápůjčka do hry	52
5.6. Obecný zákon trestní ze dne 27. května 1852	53
5.6.1. Falešná hra	53
5.6.2. Zapovězená hra	53-54
5.7. Vládní předloha Zákona o zrušení malé loterie a zřízení loterie třídní z r. 1912	54-55
6. Závěr	56-57
7. Summary	58-59

8. Seznam literatury	60
8.1. Slovníky	60
8.2. Právní předpisy	60-61
8.3. Monografie	61-62
8.4. Odborná periodika	63
8.5. Kvalifikační práce	63
8.6. Archivní dokumenty	64
8.7. Internetové zdroje	64

Předmluva

Pro svou diplomovou práci jsem si vybral téma Vývoj právní úpravy loterií do rozpadu Rakouska-Uherska. Téma mé práce pojednává o vývoji loterií rakouských zemích a v Rakousko-Uhersku, do kterého do roku 1918 patřily i země české. Mimo jiné se tedy zabývám vývojem právní úpravy i na našem území.

Téma loterií a jejich právní úpravy v minulosti na našem území prozatím nebylo v žádné publikaci zpracováno. To byl jeden z důvodů, proč jsem si toto téma vybral i přes jeho vysokou obtížnost a náročnou badatelskou činnost. Dalším z důvodů byly rozsáhlé změny loterijního zákona v České republice a s tím spojené debaty o tom, jak by měla ideální právní úprava loterie vypadat. Říká se, že mnohé se můžeme naučit z historie a proto si myslím, že bude velice zajímavé dozvědět se, jak se s řešením této otázky vypořádali naši předkové. A možná v této práci najdeme i ponaučení o tom, jak lépe v současnosti upravit problematiku loterií. Minimálně se můžeme poučit z chyb, které udělali již naši předchůdci. V neposlední řadě jsem si vybral toto téma kvůli svým dvěma zájmům, loternímu právu a historii. Obě mé záliby se setkávají v této diplomové práci.

Záměrem této práce je vyhledávání co nejvíce právních pramenů, ale i jiných pramenů týkajících se loterie od jejího vzniku až do rozpadu Rakouska-Uherska. Z těchto pramenů chci vytvořit ucelený obraz o právní úpravě loterie a jejího historického vývoje. Jelikož je vyhledávání zdrojů k tomuto tématu velice obtížné, budu muset využívat velké množství zahraničních zdrojů a budu muset pracovat s archivy. Se zdroji k mé práci se pojí ještě jeden problém. Jejich označování nepodléhalo v minulosti žádnému standardu, a proto jsou v kapitole zdrojů mé práce bibliografické popisy některých děl dle dnešní normy neúplné. Především se jedná o ISBN a ISSN historických monografií a periodik. Tento nedostatek se pojí s vývojem dvou vědeckých disciplín zabývajících se knihovnictvím a vědeckou komunikací. Jedná se o *bibliometrii* a *scientometrii*. Právě tyto dvě vědy přispěly k rozvoji označování psaných dokumentů dle jednotné normy. Prvním průkopnickým dílem pro tyto vědní obory byla studie *Statistická analýza literatury*, kterou v roce 1917 publikovali F.J. Colem a N.B. Eales. Tyto metody se tedy začaly vyvíjet až na počátku 20. století., přičemž většina publikací z mých zdrojů byla vydána dříve. S řádnou katalogizací starých zdrojů jsem se setkal pouze v archivech a to především v archivu Národní knihovny ČR, což přispělo k jejich

úplnému zapsání do bibliografie a jejich správnému citování dle běžné normy.

Jako zdroje využívám historické slovníky, odborná periodika (především historická), archivní články, historické patenty, historickou judikaturu vztahující se k loteriím, právní předpisy, monografie, články ze specializovaných knihoven zahraničních univerzit a další.

I přes velmi obtížné vyhledávání materiálů k této práci se mi jich nakonec podařilo najít dostatečné množství k postihnutí nejdůležitějších bodů týkajících se historického vývoje loterie na území rakouských zemích, respektive Rakousko-Uherska. Především mi pomohly publikace z archivů a také databázi knihoven zahraničních univerzit. K vyhledávání zdrojů jsem také využil databázi JSTOR a EBSCO.

Ve své práci se budu zaměřovat na popis loterie dle jejího dobového výkladu a historického pohledu na ni. Za tímto účelem se pokusím čerpat všechny definice z historických zdrojů. Jsem si samozřejmě vědom, že dnešní právní úprava, ale i terminologie a vůbec systém loterií se od toho historického velmi liší. Nicméně výběrem této práce chci co nejvíce přiblížit loterii tak, jak byla vnímána v minulosti.

1. Úvod

1.1. Nejstarší zmínky o hazardu a loterii

Gambling je ve své podstatě pro člověka přirozený a kostky pro praktikování loterie byly objeveny již na nalezištích starých Egyptanů a Asyřanů, v hrobkách pravěkých lidí a podobně byly využívány učenými Řeky, Římany i barbarskými severany. Také Bible obsahuje zmínky o loterii. Loterie v ní byla navržena Šalamounem jako prostředek pro řešení sporů.¹ „Los pokojí svady a mezi silnými rozeznává.”² Losování bylo také využíváno jako nástroj pro rozdělování půdy. „Avšak losem ať jest rozdělena země; vedle jmen pokolení otců svých dědictví vezmou. Losem děleno bude dědictví její, buď jich mnoho neb málo.”³ Ale pokud bychom se chtěli hlouběji zabývat tím, jak často je loterie v Písmu Svatém zmíněna, můžeme nahlédnout do *Crudenovy konkordance*⁴.

Zde tedy vidíme starobylost loterie. Ale loterie, jakožto určitá forma hazardu, tedy tak, jak ji známe dnes, je poměrně moderním vynálezem. Aktivitu podobnou loterii nacházíme již u starých Římanů, nicméně ty připomínaly spíše současné náhodné losování tomboly než moderní loterii. Nejdříve ze všeho byly využívány tzv. *apophoreta*, tedy dárky, které byly darovány hostům u stolu a které si pak hosté směli odnést domů. Tento zvyk byl praktikován během *Saturnálie*.⁵ Toto vše bylo občas činěno náhodným způsobem. Například Heliogobalus⁶ na banketu daroval jednomu hostu lístek s výhrou zlaté vázy, přičemž jiný si vylosoval pouhých šest much. Další ceny, které byly náhodně taženy, bylo 10 medvědů, deset liber zlata nebo deset pštrosů a zatímco jeden si mohl vylosovat výhru v hodnotě tisíce liber, jiný získal výhru skutečně bezcennou.⁷

Říká se, že loterie vznikla v Itálii v 16. století a že její název je odvozen z florentského slova *lotto*. Není pochyb, že benátská a janovská obchodníci využívali loterii jako prostředek k odbytu zboží, čímž likvidovali své staré zboží nebo se zbavovali cenného zboží, pro které nemohli sehnat kupce. Ale nejstarší záznamy, které se mi

¹ ASHTON, John. History of English lotteries. London: The Leadenhall Prefs, Ltd., 1893. s 2.

² Bible Svatá. Praha: Britická a zahraniční společnost biblická, 1926. Přísloví 18:18, s. 590. V novějších vydání Bible můžeme najít překlad jako „Losování činí přítřz svárům, odtrhne od sebe i zarputilce.“

³ Bible Svatá. Praha: Britická a zahraniční společnost biblická, 1926. Numeri – Čtvrtá kniha Mojžíšova - 26. kapitola, verše č. 55 a 56, s.160.

⁴ V literární vědě termín konkordance označuje soupis slovně nebo věcně shodných míst z jedné nebo několika knih. Často užívané pro Bibli, pak jde tedy o biblické konkordance.

⁵ Saturnálie byly významný svátkem ve starověkém Římě k uctění boha Saturna.

⁶ Římský císař Marcus Aurelius Antoninus.

⁷ ASHTON, John. History of English lotteries. London: The Leadenhall Prefs, Ltd., 1893. s 3.

podánilo dohledat, byly ty o vdově po Janovi van Eyckovi⁸, mladé šlechtice Margaret. Ta se účastnila loterie v belgických Bruggách dne 24. února 1446. Zde městské archivy zaznamenávají výplatu výhry této vdově ve výši dvou knih za její sázku.⁹

Co se týká samotného pojmenování loterie, dlouho před italským *lottem* existoval anglo-saský *hleot-an*, tedy losování tahů loterie. V holandštině je stejný význam označován jako *lot-en* případně *loot-en*, ve švédštině *lotta*, zatímco loterie sama se v gótskéštině řekne *hlauts*, v anglo-saštině *hlot*, v němčině *los*, v holandštině *lot*, ve švédštině *lott*, ve francouzštině *lot* a v italštině *lotto*. Tedy může být jen minimálních pochyb o odvození pojmenování loterie ze severských názvů, jelikož latinské synonymum *sors* je názvem naprosto odlišným.¹⁰

1.2. Co je loterie

„Loterie jest uspořádání odvážných her dle určitého plánu, při němž rozhoduje tah čísel spočívající na pouhé náhodě o ztrátě vkladu nebo o docílení zisku. Předmětem loterie jsou ponejvíce peníze; však loterie může se obírat také jinými předměty, a rozeznáváme tudíž loterii na peníze, na zboží nebo na cenné papíry“¹¹

Tuto definici nám již v roce 1897 poskytl *Všeobecný slovník právní* a díky její komplexnosti můžeme usuzovat, že již koncem 19. století byla problematika loterie hlouběji zkoumána a že její právní úprava bude sahat podstatně hlouběji do historie. Pro svou práci jsem vyhledal řadu zákonů, které upravují loterii od jejího povolení na českém území roku 1851 až do první světové války.

Loterie se v minulosti dělily na *loterie soukromé* a *loterie státní* podle toho, zda byly provozovány soukromým nebo státním podnikem.

Místem jejího vzniku byla zřejmě Itálie, kde se pořádala první slosování zboží. Pořádali je italští kupci na knížecích dvorech a tyto loterie sloužily často i k dobročinným účelům. Loterie jiného typu také vznikaly již v 15. století v Holandsku,

---

⁸ Jan van Eyck byl slavný vlámský malíř (1390-1441), působil v Bruggách. Mezi jeho nejvýznamnější díla patřila např. díla Gentský oltář či Madona kancléře Rolina.

⁹ CROWE, J. A. a CAVALCASELLE, G. B. *Early Flemish Painters*. London: 1857. s. 68. Převzato z KANNER, Siegmund. *Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs*. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg.

¹⁰ ASHTON, John. *History of English lotteries*. London: The Leadenhall Press, Ltd., 1893. s. 4.

¹¹ VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní*. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s. 275-279.

zde šlo o tzv. *loterie třídní*¹². Z Holandska se tato šířila po Evropě a hlavně v Anglii byla velmi oblíbená.

1.3 Rozdíl mezi janovskou loterií a třídní loterií

„Číslová loterie neboli loterie janovská je loterie, kde se z devadesáti čísel, na které může obecnstvo sázet, a které se vhodí do výherního válce, vždy jen pět se vytáhne. Tažená čísla obdrží výhry, které připadnou na ně na základě plánu dle míry učiněných sázek.“¹³

V této loterii si hráči vybírají, jaké číslo či čísla obsadí. Hráči mohou obsadit buď pouze jedno číslo, případně čísla dvě, tři, čtyři či pět ze zmíněných devadesáti. Výhra se řídí dle výše vkladu (vsazené částky), stoupá však dle počtu obsazených čísel, přičemž jsou stanoveny jisté minimální sazby vkladů (výše vsazené částky).

Hráči, který vsadil, se vydávala tzv. *loterní poukázka*, též nazývaná *riskonto*¹⁴, na níž byla vsazená čísla uvedena. Riskonto hráče legitimovalo k vybrání případné výhry a mělo obvykle platnost 3 měsíce.¹⁵

Provozování číslové loterie bylo většinou pouze výsadou panovníka. Této výsadě se říkalo *loterní regál*¹⁶. Každý druh loterních podniků byl tedy výhradně provozován státem nebo třetími osobami se státním povolením. V Rakousku-Uhersku byla loterie nejdříve pronajímána třetími osobám, později se správy loterie chopil samotný stát.

Třídní loterie loterii je naproti číslové starší. Místem jejího vzniku je Holandsko, ačkoliv jsem v některých pramenech našel i zmínky o tom, že by místem vzniku mohla být Itálie. Nesporným faktem však zůstává, že největší oblibě se tento druh loterie těšil právě v Holandsku. Z něj se rozšířila třídní loterie nejdříve do Anglie, kde byla velmi oblíbená a později i do celé západní Evropy. U nás byla dominantní loterie číslová, avšak na počátku 20. století proběhla změna týkající se státní loterie. Nově byla za státní loterii považována třídní namísto číslové.

Pro detailnější popsání pojmu třídní loterie jsem si vzal tu, která byla úspěšně

---

¹² Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.7.5.

¹³ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

¹⁴ Viz. terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.8

¹⁵ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

¹⁶ Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.6

organizována v Prusku, k níž se mi podařilo sehnat dostatek relevantních historických materiálů. Tato byla zavedena v Prusku v roce 1763 a byla inspirací pro zavedení třídní loterie právě i v Rakousko-Uhersku. Loterii třídní se od loterie číselné odlišuje organizací první zmíněné loterie, kdy její tažení neprobíhají najednou v jediný den, ale v různých časových úsecích, tzv. *třídách*¹⁷. U třídní loterie, která byla pořádána dvakrát do roka, byl, na rozdíl od loterie číselné, emitován předem stanovený a omezený počet herních lístků. Celkové peněžní hodnotě všech losů odpovídala i celková hodnota plánovaných výher ze všech výherních lístků. U této loterie byly zdaněny výhry sazbou 15,8 procenta, což tedy představovalo státní zisk. Při pořízení plného losu měl hráč právo se účastnit tažení ve všech čtyřech třídách. Kromě toho byly vydávány i losy, které byly platné pouze pro jednu ze tříd, pro případ, že by byla jedna konkrétní třída hráčem upřednostňována.¹⁸

1.4. Historické počátky číselné loterie v Evropě

Číselná loterie neboli *Lotto di Genova*¹⁹, jak se jí zpočátku říkalo i v rakousko-uherských zemích, vznikla na počátku 18. století v Itálii. Založení Lotta di Genova je spojováno se jménem janovského radního Benedetta Gentileho, který ji údajně založil roku 1720.

V Janovské republice byla správa obce svěřována Velké radě, která se doplňovala vždy pěti členy z devadesáti nobilů. Aby volbu nemohly ovlivňovat určité skupiny ani strany dosud vládnoucí, bylo zvykem, že rozhodoval los. Lístky se jmény devadesáti šlechticů byly vloženy do bubnu, ze kterého bylo následně vytaženo pět lístků označujících šlechtice, kteří budou doplněni do rady. Časem se vyvinul zvyk sázet se o šťastné vyvolence osudu, kterým bylo souzeno stát se nejpřednějšími státními hodnostáři. Později začali někteří přijímat sázky od více stran a zřizovali si tak tzv. *bank*. Při vidině velkého zisku plynoucího ze sázek se této hry ujaly banky. Později si sama janovská republika, vědoma vysokých výdělků ze sázek, vyhradila právo tyto sázky provozovat. To se stalo v první polovině sedmnáctého století, když republika vyhlásila na sázky *regál*, tedy výsadní právo na provozování (správu) loterií. Aby se

---

¹⁷ Různé časové úseky, ve kterých byla tažena třídní loterie.

¹⁸ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 69.

¹⁹ Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.7.2.

výtěžek z loterie zvýšil, nahradila se jména šlechticů čísly a losování se opakovalo častěji.²⁰

Takový byl tedy vznik první číselné loterie, avšak původ tahové sázkové hry je mnohem starší. V té se soutěžilo o určité předměty tak, že do dvou nádob byly vloženy cedulky. V první nádobě byly cedulky označující výhry - tedy určitý počet bílých (prázdných) s několika, které byly označeny názvem věcí, o které se soutěžilo. Do druhé pak byla vhozena jména těch, kteří zaplatili vklad. Pokaždé se vytáhlo jedno jméno z nádoby se jmény a rovněž jedna cedulka s případným označením výhry. Byla-li cedulka z první nádoby popsána, obdržel ten, jehož jméno bylo vytaženo, příslušnou výhru. Byla-li cedulka nepopsána, prohrál. Od této podoby hry se odvíjí i názvy, jakými byla tato loterie označována a *to tzv. Nádoby štěstěny, Olla (Urna) Fortunae, Blanque, Glückshafen.*²¹

Takovéto loterie byly užívány pro soukromý zisk, zejména od obchodníků za účelem snazšího vyprodání jistého zboží, ale i pro různé dobročinné a veřejně prospěšné účely, jako např. pro zřízení sirotčinců, veřejných budov, kostelů atd..²²

S rozmachem loterií, jejichž zisky začínaly nabírat značných rozměrů, si státy prosadily výhradní právo na pořádání loterií, tedy již zmiňovaný regál loterní. Na jeho základě již soukromníci nesměli loterie bez státního povolení pořádat.²³

Ve Francii známe první zmínky o loterii z roku 1656 dle *Tontyova slosovacího plánu*. Dále byla roku 1776 zavedena vlastní *číslová loterie*²⁴, jež za posledních let vlády Ludvíka XVI. vynášela ročně čistý zisk 10-12 milionů liver²⁵. Za První republiky se ve Francii zpětně zavedla loterie, v níž se mezi výhry zařazovaly zkonfiskované statky.²⁶

V Nizozemí mezi roky 1444-1561 byly peněžní loterie pořádané městy. Filip II. (1561-1576) si na loterie vyhradil privilegium regálem. Od té doby začínají být loterie opět pronajímány, a to tak, že jednotlivá správní území měla právo na provozování loterie a tedy i na její pronajímání. Tato situace trvala až do roku 1726, kdy se loterie začala provozovat centralizovaně.

---

²⁰ PŠENIČKA, Jaroslav. Malá loterie. Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 674.

²¹ OTTO, Jan a spolupracovníci. Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha: J.Otto, 1900. s 359-362.

²² OTTO, Jan a spolupracovníci. Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha: J.Otto, 1900. s 359-362.

²³ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751)

²⁴ Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.7.2

²⁵ Livre sloužila jako francouzská měna do roku 1795. Slovo *livre* pochází z latinského slova *libra*, neboli římská jednotka hmotnosti. Sloužila jako model pro mnoho evropských měn včetně britské libry a italské liry či španělské dinero a portugalského dinheiro.

²⁶ OTTO, Jan a spolupracovníci. Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha: J.Otto, 1900. s 359-362.

Do Anglie přišla loterie z Nizozemí, kde byla mohutně podporována Alžbětou I., která založila státní loterii. V první polovině 18. století bylo zavedeno poskytování výher v podobě státních dlužních úpisů místo hotových peněz. Tato státní loterie byla zrušena až roku 1826.²⁷

V Německu se od 16. století objevují hry v podobě nádob štěstěny užívané obchodníky k snazšímu odbytu zboží, tedy princip známý již z počátku 16. století z Itálie. V 17. století na německé území proniká třídní loterie dle vzoru nizozemských měst. Až poté si vymezil panovník Německé říše²⁸ výhradní právo na pořádání loterií.²⁹

Do rakouských zemí přišla loterie ze země jejího vzniku, tedy z Itálie. Nejdříve přicházeli italští *agenti*³⁰ se soutěžními losy různých zahraničních loterií, které distribuovali po celém rakouském území. To mělo za následek odliv kapitálu ze země a velmi nežádoucí dopad na rakouskou ekonomiku. Z těchto důvodů bylo patentem z roku 1749 zakázáno šíření cizích losů a patentem Marie Terezie z roku 1751 zavedeno Lotto di Genova v dědičných zemích českých i rakouských. Rok po vydání patentu byl pořádán již první tah nově zavedené loterie, a to ve Vídni dne 21. října 1752. „Dle dobových novin získal nejvyšší výhru v hodnotě 600 dukátů ševcovský učeň Huber.“³¹

2. Právní, sociální a ekonomické aspekty související se zavedením loterie v Rakousku a českých zemích

Není pochyb, že loterie zasahovala do mnoha oblastí, které měly velký význam pro stát i společnost, jak je tomu ovšem i dnes. Všechny tyto aspekty, ať již ekonomické, sociální či jiné, můžeme považovat za materiální prameny práva. Materiálním pramenem práva rozumíme „zdroj obsahu práva, prameny determinující obsah právních norem – např. stav dané společnosti, státu a politického režimu, její tradice a zvyklosti, technologickou, ekonomickou a kulturní úroveň, vliv mezinárodního společenství, resp. jednotlivých států a jejich právních systémů, dosažený stupeň vývoje lidské civilizace,

²⁷ OTTO, Jan a spolupracovníci. Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha: J.Otto, 1900. s 359-362.

²⁸ V německé literatuře se místo názvu Svatá říše římská často používá zjednodušené označení Německá říše, popř. Římsko-německá říše (někdy i Stará říše v protikladu k moderní Německé říši vytvořené v 19. století). *Sacrum Romanum Imperium* mělo nicméně po celý středověk univerzální význam.

²⁹ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 6.

³⁰ Za agenty byli ve středověku označováni dealeri a překupníci losů, kteří v zahraničí vybírali vklady do loterie a shromažďovali tak kapitál v cizí měně.

³¹ PŠENIČKA, Jaroslav. Malá loterie. Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 675.

resp. příslušného civilizačního okruhu. V zásadě se materiálními prameny práva rozumí společensko-historický kontext, ve kterém právo vzniká, jsou to především určité zájmy, které se do obsahu práva promítají.³²

Jsou to tedy právě tyto aspekty, které daly impuls k právní úpravě loterie, o kterou se ve své práci zajímám.

2.1. Ekonomické hledisko

Loterie byla významným zdrojem příjmů do státní pokladny a měla tedy velký význam pro stát. Tento příjem byl tak významný, že i panovníci, kteří patřili mezi odpůrce loterie, ji nemohli jen tak zakázat. Druhým, nicméně negativním ekonomickým faktorem byla skutečnost, že loterie přivedla mnoho jedinců do existenčních problémů. Proto měla loterie řadu odpůrců a mnozí bojovali za její úplné zastavení či zrušení. Loterie také často sváděla k trestné činnosti. Proto, jak se říká ve Všeobecném slovníku právním, platí tvrzení, že „možno však právem tvrditi, že, pokud číselní loterie trvá, potud že trvá též dávný boj proti ní.“³³

Ekonomický přínos z loterie pro stát byl nepřehlédnutelný. Poprvé byla loterie pronajata za 260.000 *zlatých*³⁴ ročně hraběti Octaviu Cataldimu.³⁵ Postupem času se nájemné loterie začalo zvyšovat a dosáhlo až na částku 425.000 zlatých za roční pronájem. K tomu ještě stát vybíral jednu pětinu z čistého zisku plus další odvody. Za prvních 36 let pronajímání si takto stát přišel na neuvěřitelných 15.000.000 zlatých.³⁶ Mimo tyto peníze odevzdávané státu přinášela loterie ohromné výtěžky také podnikatelům, kteří ji provozovali. Stát si nechtěl nechat ujít i případné další finanční prostředky plynoucí z loterie, a proto roku 1788³⁷ převzal loterii plně do vlastní správy. Od převzetí loterie státem nejméně do roku 1898³⁸ činily roční sázky 2.500.000 *korun*³⁹ a čistý celkový výtěžek státu tak dosahoval zhruba jedné miliardy.

³² GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 3. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86473-85-6.

³³ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

³⁴ Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.14.

³⁵ OTTO, Jan a spolupracovníci. Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha: J.Otto, 1900. s 359-362.

³⁶ PŠENÍČKA, Jaroslav. Malá loterie. Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 675.

³⁷ Tato změna byla stanovena v Loterijním patentu Josefa II. ze dne 21. Října 1787.

³⁸ V tomto roce byla vydána publikace KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg., ze které jsem informací získal.

³⁹ Částka přepočtena na Rakousko-uherské koruny, které byly zavedeny měnovou reformou dne 2. srpna 1892. Pro zavedení nové měny se užíval kurz v poměru 1 zlatý = 2 koruny.

Jak jsem však již zmiňoval, s těmito vysokými příjmy pro stát přicházely i problémy, především negativní ekonomické dopady na sázející, kteří se na hře stávali závislími. Zvláště lidé z nižších tříd společnosti často dopláceli na svou hráčskou vášeň.

2.2. Sociální hledisko

Další oblastí, která souvisí s oblastí ekonomickou, je oblast sociální, kde dopady loterie na obyvatelstvo byly nepopiratelné. Dovolím si zde citovat Jaroslava Pšeničku, autora článku *Malá loterie*⁴⁰, který tvrdí, že „Historie loterie rakouské v XIX. věku také vlastně není nic jiného, než boj soudných a rozšafných lidí proti ní.“⁴¹ Tento autor byl jedním z těch, kteří v 19. století kritizovali číselnou loterii a považoval za nutnost řešit problémy z ní plynoucí. Tyto negativní sociální efekty loterie podle něj dopadaly nejen na lidi, ale i na stát samotný. Proto nejtvrďší odpůrci loterie mluví o této hře jako o nástroji k vykořisťování lidí. Bylo pravidlem, že nejvíce hráčů bylo z nejméně majetného a vzdělaného obyvatelstva, což z loterie činilo svým způsobem rizikovou aktivitu. Současně Pšenička v *Článku Malá loterie* upozorňuje na to že, již Marie Terezie se pokoušela o proměnu malé loterie v loterii třídní. Existovaly však i další pokusy nahradit malou loterii některou jinou loterií méně škodlivého typu, a to například v padesátých letech 19. století nahrazení malé loterie novou *loterií rentovou*⁴². Ještě pozdější projekt spojit loterii se spořitelny a přijímáním dvojích vkladů, a to *vklady obyčejnými a vklady s menším úrokem*⁴³. Tyto pokusy o reformování loterie na našem území však nebyly úspěšné a rozmach malé loterie pokračoval dál.⁴⁴

Rakouští poslanci si byli moc dobře vědomi pozitivních i negativních dopadů malé loterie pro stát. Proto se skupina poslanců v čele s poslancem JUDr. Roserem koncem 19. století pokoušela o prosazení zrušení malé loterie.⁴⁵ Důvodem k tomu byly studie se statistikami ničivých následků pro stát. „*Vláda však opakovaně snahy o*

---

⁴⁰ Článek *Malá loterie* byl v roce 1903 publikován v revue *Naše doba*, jehož redaktorem byl Prof. Dr. T. G. Masaryk.

⁴¹ PŠENIČKA, Jaroslav. *Malá loterie*. *Naše doba*. Revue pro vědu, umění a život sociální. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 675.

⁴² Jedna z forem třídní loterie.

⁴³ Tento projekt státu ve spolupráci se spořitelny měl nahradit číselnou loterii. Spořitelny přijímaly vklady normální, které byly jinými slovy běžnými úschovami peněz za určitý úrok. Zároveň však přijímaly vklady na menším úrok. Ti, kdo takovýto na první pohled nevýhodný vklad provedli, se zúčastnili loterie v rámci spořitelny s možností výhry peněžitých cen nebo také výhry daleko vyššího úroku, než byl ten běžný.

⁴⁴ PŠENIČKA, Jaroslav. *Malá loterie*. *Naše doba*. Revue pro vědu, umění a život sociální. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 675.

⁴⁵ Národní knihovna ČR, ISSN 1803-117X, *Periodika*, inv. č. 43 z 22.2.1888, Moravská orlice, s. 1.

zrušení loterie zarazila kvůli tomu, že by se nenašel jiný zdroj financí, který by zalepil díru ve státním rozpočtu po výdělečných loteriích.“⁴⁶ Druhým argumentem rakouské vlády bylo také to, že náruživé hraní lidu nemůže být úplně potlačeno, tudíž zrušení loterie by mělo za důsledek konání tzv. *černých loterií*⁴⁷, případně odliv kapitálu do zahraničí při nákupu cizích losů.⁴⁸ Ke zrušení číselné loterie nakonec došlo až na počátku 20. století, jak zmiňuji ve čtvrté kapitole této práce s názvem Historický vývoj loterie v Rakousku a českých zemích.

2.3. Právní hledisko

První dva aspekty, tedy aspekty sociální a ekonomický, byly velice důležité pro vývoj práva v oblasti loterií. Právě ekonomická a sociální stránka loterie dala konkrétní impuls k tvorbě práva. Vznik nové právní úpravy v zásadě můžeme rozdělit *na tři stádia*⁴⁹.

Zaprvé to je zjištění potřeby právní úpravy. Je to určitá skutečnost, konfliktní společenská situace, která se opakuje, a která dosud nebyla upravena, a nebo je upravena nedostatečně. S tímto jevem je spojeno poznání, že je potřeba danou oblast regulovat pomocí norem práva. Do tohoto stádia patří období, kdy do Evropy začaly pronikat losy italských loterií. Tento fakt způsobil jednak konfliktní společenské situace, ale také nekontrolovatelný odliv peněz do zahraničí. Tyto dva důvody byly již dostatečným důkazem pro potřebu právní úpravy.

Zadruhé je nutný vznik legislativního záměru. Tím se rozumí poznání potřeby regulace a toho, že právní norma je nejvhodnějším způsobem její regulace. Poznání potřeby regulace, a to regulace právní normou, bylo v otázce loterií jednoznačným vyústěním sociálních a ekonomických aspektů, které jsem již zmiňoval výše.

---

⁴⁶ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

⁴⁷ Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.7.1.

⁴⁸ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751)

⁴⁹ KNAPP, Viktor. Teorie práva. 1. vyd. (5. dotisk). Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1, s. 110-111

Zatřetí je nutná realizace legislativního záměru. Když pomínu první právní úpravy v této oblasti, které loterii zakazovaly⁵⁰, nejvýznamnějším státníkem pro legislativní proces vztahující se k loteriím byla Marie Terezie. Právě ona, jako první, iniciovala legislativní proces, který vyústil v první patent, který loterie povoloval⁵¹, a ze kterého všechny pozdější právní úpravy vycházely.

Nemohu však opomenout zmínit ani hraběte Fridricha Viléma Haugwitz⁵², který měl na přípravě této právní úpravy v podobě prvního loterijního patentu velký podíl.

3. Dobová terminologie v oblasti loterií

3.1. Ambo - Jeden z možných způsobů sázky do číselné loterie. Hráč vsázel na dvě čísla, a pokud tato dvě čísla byla mezi pěti taženými čísly, vyhrával hráč tzv. ambo. Pravděpodobnost výhry amba byla 1:400,5. Výhra z amba činila 244 násobek vsazené částky. Taktéž se označovalo i číslo tažené při losování loterie jako třetí v pořadí a právě u tohoto čísla byla poprvé možnost vyhrát ambo.⁵³

3.2. Ambo terno - při číselné loterii bylo možno sázet až na pět čísel, ač to bylo pravděpodobně velice ojedinělé. V tomto případě hráč vyhrával stejnou sumu, jako-by vyhrál desetkrát terno. Stejně se označovalo i číslo tažené při slosování jako páté.⁵⁴

3.3. Falešná hra - viz. kapitola 5.6.1.

3.4. Hazardní hry - „Hazardní hry jsou všechny takové, při nichž výhra neb prohra nezávisí na spůsobilosti neb umělosti hráčově, alebrž výhradně nebo aspoň hlavně na náhodě, a každá taková hra jest zapovězena, ať již zvláště a jmenovitě zakázána byla či ne.“⁵⁵ Dvorským dekretem z října 1840⁵⁶ byly výslovně zakázány některé hry. Jmenovitě pak šlo např.: farao, basette, hra v kostky, trenta, ferbl, strašák, maccao, jednadvacet, hra pod hromádky a další. Také ve veřejných šenkovnách, hostincích a

⁵⁰ Zejména šlo o patenty Karla VI. z let 1714 a 1715 a první patenty Marie Terezie z let 1744 a 1745.

⁵¹ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751)

⁵² Byl ředitel úřadu Directorium in publicis et cameralibus v období vlády Marie Terezie. Právě on byl hnacím motorem a strůjcem velkých reforem samotné Marie Terezie.

⁵³ JUNGSMANN, Josef. Slovník česko-německý. 1.díl. Praha: 1835. s. 260.

⁵⁴ JUNGSMANN, Josef. Slovník česko-německý. 1.díl. Praha: 1835. s. 260.

⁵⁵ Výklad pro §522, Obecný zákon trestní č. 117 Říšského zákoníku ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství rakouské, 2.vyd., 1873.

⁵⁶ Dvorský dekret č. 469 ze dne 16.10.1840 o hazardních hrách.

kavárnách byly dále zapovězeny další hry⁵⁷, např.: loterie, loterní dauphin, tartl na způsob loterie a jiné.

3.5. Hra – viz. kapitola 5.5.2

3.6. Loterní regál - „Výhradní právo státu pořádati loterie; v novější době se tu spíše mluví o monopolu, spočívající v tom, že stát má právo sám loterie pořádati, a že k pořádání loterie někým jiným je zapotřebí státního povolení“⁵⁸

3.7. Loterie - „Loterie, jest odvážná hra, která se na uhodnutí jednoho neb více čísel zakládá a kdež velikost výhry na větší neb menší možnosti uhodnutí závisí.“⁵⁹ Loterii především dělíme na dva druhy - loterii třídní (velkou) a loterii číslovou (malou).

3.7.1. Černá loterie - Černými loteriemi byly rozuměny číselné loterie pořádané bez státního povolení. Tyto loterie se objevovaly především za vlády Karla VI., za kterého loterie patřily mezi zapovězené hry. V té době Karel VI. bojoval především proti zahraničním loteriím, které vysílaly své agenty s losy do rakouských zemí, aby zlákal rakouské obyvatele ke hře. Vedle těchto zahraničních loterií však vznikaly i domácí černé loterie, které se udržely až do vlády Marie Terezie. Druhá vlna černých loterií přišla v období první světové války, k čemuž přispěly především dvě skutečnosti. Zaprvé to byla menší kontrola těchto loterií státní správou, což je logické vzhledem k válečnému stavu. Druhým důvodem bylo omezování číselné loterie, které započalo již před válkou.

3.7.2. Loterie číslová / číselná / malá / Lotto di Genova / Janovská - V číslové loterii se losuje z 90 čísel (1-90), z nichž se při každém tahu vylosuje vždy pět a právě na těchto pět čísel mohou účastníci loterie sázet. Do této loterie se u nás mohlo sázet několika způsoby. Zaprvé se mohlo sázet na to, zda-li určité číslo bude mezi pěti taženými čísly. Zadruhé bylo možné sázet na vytažení konkrétního čísla na konkrétním místě v rámci slosování. Zde byla výhra samozřejmě mnohem vyšší. Zatřetí bylo možné sázet na to, že padnou dvě konkrétní čísla z tažených pěti - tzv

---

⁵⁷ Dvorský dekret č. 558 ze dne 26.8.1841 o zapovězených hazardních hrách. Převzato z WINTERSPERGER, Ant.. Rukověť pro představené obcí. Sběrka všech k samostatné působnosti obcí se vztahujících zákonů a nařízení. Brno, nákladem spisovatelovým, 1865. s. 87.

⁵⁸ OTTO, Jan a spolupracovníci. Ottův slovník naučný. 21.díl. Praha: J.Otto, 1904. s 359-362.

⁵⁹ JUNGSMANN, Josef. Slovník česko-německý. 1.díl. Praha: 1835. s. 259-261.

ambo. Začtvrté se dalo sázet na vylosování tří konkrétních čísel z tažených pěti - tzv. *terno secco*. Pravděpodobnost této výhry byla 1:11747.

Jednotlivá čísla, na která se sázelo, měla také svůj název. První tažené číslo bylo *extrato*, druhé *extrato nominato*, třetí *ambo solo*, čtvrté *terno secco* a páté *ambo terno*.⁶⁰

3.7.3. Loterie třídní / velká - Loterie třídní je starší než loterie číselová a vznikla u italských kupců ve středověku, kde bylo obvyčejem pořádat loterie o vyhrávané zboží. Ve velké oblibě byla také v Holandsku, odkud se dále rozšířila do Anglie a Německa. Dále viz. kapitola 1.3.

3.8. Loterní poukázka / Riskonto / Los - Loterijní poukázka byla hráči vydávána při sázce do loterie loterijním úřadem. Byla na ní uvedena konkrétní čísla, která hráč vsadil a suma, kterou vsadil. Loterijní poukázka hráče legitimovala k vybrání případné výhry a měla obvyčejně platnost 3 měsíce. Loterijní úřad tyto poukázky vystavoval na základě stvrzenky, kterou hráči loterie dostali od loterijního kolektora sázek. Loterijní poukázky byly zrušeny loterijním patentem Františka I. ze dne 13. března 1813. Důvodem bylo vyzvedávání výher hráči pouze na základě stvrzenek a tedy v praxi běžnému obcházení vyzvedávání oficiálních vyplněných losů. Z tohoto důvodu se František I. rozhodl pro zavedení úředně kontrolovaných stvrzenek o vkladu do hry a zrušení loterijních poukázek.⁶¹

3.9. Rakousko-Uhersko / oficiálním názvem V Říšské radě zastoupená království a země a Země svaté Štěpánské koruny uherské - Jednalo se o státní útvar existující od 8. června 1867 do 31. října 1918, který vznikl přeměnou Rakouského císařství (Habsburské monarchie) na základě tzv. *rakousko-uherského vyrovnání* v únoru 1867. „Rakousko-Uhersko byly de facto dva samostatné nezávislé státy s vlastními vládami a parlamenty, jež se dohodly na koexistenci a společném spravování tří oblastí: zahraniční politiky, části financí a vojenství. K tomu byla zřízena společná ministerstva. Jinak je dále pojila i osoba společného panovníka, tzv. *personální unie*“.⁶²

---

⁶⁰ MÜLLER, Wilibald. Národní advokát. Spolehlivý rádce ve všech potřebách soudních i občanských pro obyvatele císařství rakouského, zvláště pak Čech, Moravy a Slezska. 2. svazek, Kniha občanská. Praha: Karel Procházka, 1871. s. 317.

⁶¹ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813.

⁶² HORKA, Petr. Toulky českou minulostí. 9.díl, Velké příběhy Habsburků na sklonku jejich vlády. 1.vyd. Praha: VIA FACTI, 2002. ISBN 80-238-8971-0. s. 99-100.

3.10. Sázka – viz. kapitola 5.5.1

3.11. Terno - Jeden z možných způsobů sázky do číselné loterie. Hráč vsázal na tři čísla, a pokud tato tři čísla byla mezi pěti taženými čísly, vyhrával hráč tzv. terno. Pravděpodobnost výhry terna byla 1:11747. Výhra z terna činila 4800 násobek vsazené částky. Taktéž se označovalo i číslo tažené při losování loterie jako čtvrté v pořadí a právě u tohoto čísla byla poprvé možnost vyhrát terno.⁶³

3.12. Všeobecný občanský zákoník rakouský / Obecný zákoník občanský / ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) - ABGB je první velkou kodifikací rakouského občanského práva. „Počátky kodifikačních prací rakouského občanského práva spatřujeme již v období vlády Marie Terezie. Avšak jejich výsledek – Codex Teresianus universalis – se pro svojí rozsáhlost a podrobnost (připomínal spíše učebnici občanského práva) závaznou kodifikací nestal. Teprve za panování Josefa II. se podařilo sestavit první díl občanského zákoníku (jeho autorem byl koncipista státní rady Bernard Horten), který byl vyhlášen roku 1786 po stylistické úpravě dvorního rady Josefa von Sonnenfelse. Tento vynikající právník byl rovněž autorem spisu namířeného proti útrpnému právu – Üeber die Abschaffung der Tortur, pod jehož vlivem došlo v Rakousku v roce 1776 ke zrušení tortury.“⁶⁴ Zajímavostí je, že dokončený ABGB byl nejdříve pro zkoušku zaveden v Západní Haliči roku 1797, a to dvorským dekretem Františka I., a posléze i v Haliči Východní. Až po této zkoušce, která trvala 15 let, se rozhodl František I. zavést ABGB s platností od 1. ledna roku 1812 na celém území Rakouska-Uherska.⁶⁵

3.13. Zapovězená hra – viz. kapitola 5.6.2

3.14. Zlaté - Zlaté byly měnou Rakouska-Uherska, které byly zavedeny měnovou reformou dne 2. srpna 1892. Pro zavedení nové měny se užíval kurz v poměru 1 zlatý = 2 koruny.

---

⁶³ JUNGSMANN, Josef. Slovník česko-německý. 1.díl. Praha: 1835. s. 260.

⁶⁴ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. Prameny k dějinám práva v českých zemích. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86898-04-0., s. 219.

⁶⁵ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. Prameny k dějinám práva v českých zemích. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86898-04-0.

4. Historický vývoj loterie v Rakousku a českých zemích

Vzhledem k bohaté historii hazardních her je těžké určit, kdy se vůbec poprvé objevily na českém území. Ale vzhledem k již zmíněným případům, kdy se v určité své formě objevuje losování či loterie již v Bibli, nebo že byly hrací kostky nalezeny na pohřebištích starověkých civilizací, dovoluji si tvrdit, že hry a hazard v českých zemích probíhaly od příchodu prvních lidí na toto území.⁶⁶ Loterie v dnešním slova smyslu, tedy číselná loterie, vznikla v 18. století.⁶⁷ Jelikož se číselná loterie šířila po Evropě velice rychle, na našem území se objevuje téměř okamžitě po svém vzniku. Právě proto se ve své práci zabývám historií hazardních her, respektive loterií samotnou, až od 18. století, ačkoli hazard byl jevem daleko starším.

Pro zajímavost bych rád zmínil hru *vrhcáby*⁶⁸, o které máme zmínky již ze 14. století. Právě v nich byly ve 14. a 15. století sázeny velmi vysoké sázky. Jedním z odpůrců vrhcábů byl dokonce sám mistr Jan Hus, který jen nerad viděl zástupce církve hrát v takovéto marnotratné hře. Řady hráčů nečítaly pouze duchovní, ale i rytíře, měšťany, čeledíny a jiné. Dalo by se říci, že hra byla lákavá pro všechny skupiny lidí. Mezi její odpůrce dále patřili i Tomáš Štítý ze Štítého či Petr Chelčický.⁶⁹ Není proto divu, že Jednota Bratrská v roce 1573 hru ve vrhcáby a jiné zakazuje, „Usouzeno, že se nemá nikoli tomu díváno býti a bez přestání pomíjeti a zvlášť opilství, hry v kostky, v karty, v vrhcáby, jimiž se marnosti a lakomství provodí“⁷⁰. Z tohoto příspěvku můžeme usuzovat, že hraní hazardu je na českém území opravdu tradiční záležitostí, a také že Češi ze všech společenských vrstev měli historicky doložené sklony k hazardu. Dalším zajímavým poznatkem je snaha duchovních o omezení hazardu jako věci nemravné a marnotratné. S podobným přístupem se můžeme setkat jak v českých zemích, tak v zahraničí.

Například v době rozšiřování loterie v Evropě se snažil Vatikán postavit číselnou

---

⁶⁶ ASHTON, John. History of English lotteries. London: The Leadenhall Prefs, Ltd., 1893. s 2.

⁶⁷ Loterii třídní vznikla již v 15. století.

⁶⁸ Vrhcáby (*Backgammon, Wurfzabel*), někdy mylně označovány za *vrhcáby*, jsou starou deskovou hrou pro dva hráče, ve které hraje roli náhoda i šikovnost hráčů. Je k ní potřeba hrací deska s 15ti kameny pro každého hráče, dvě běžné hrací kostky a jedna speciální sázeční kostka. Backgammon je jednou z nejstarších dochovaných deskových her. Je odhadováno, že byla známa již ve starověké Mezopotámii, Egyptě, Sumeru, či Persii.

⁶⁹ ZÍBRT, Čeněk. O staročeské hře ve vrhcáby. Květy. Praha: Vladimír Čech, 1888, ročník 10., sešit srpnový. s. 199.

⁷⁰ ZÍBRT, Čeněk. O staročeské hře ve vrhcáby. Květy. Praha: Vladimír Čech, 1888, ročník 10., sešit srpnový. s. 199.

loterii do rozporu se samotným křesťanstvím. Církvi se tento krok nepovedl a sama byla nakonec nucena loterii ustoupit a začít ji tolerovat. Jedním z hlavních důvodů neúspěchu ovšem byla skutečnost, že kněží, kteří kázali o nemravnosti hazardních her, byli často vášnivými hráči.

4.1. Loterie v období vlády Karla VI. (1711-1740)

V 18. století, jak jsem již zmínil, vzniká loterie číselná a s ní i potřeba tuto hru právně regulovat. Již od počátku 18. století, ještě před příchodem loterie, věnoval hazardním hrám zvýšenou pozornost císař a král Karel VI., který vydal několik císařských patentů a nařízení týkajících se hazardních her⁷¹. 18. století bylo ovšem pro právní úpravu hazardních her významné i z jiného důvodu, a to proto, „...že v rámci habsburských centralizačních snah se do čela boje proti hazardním hrám postavil panovník. Skutečnost, že zůstal jediným oprávněným zákonodárcem, znamenala značné zjednodušení situace. Hazardní hráče do budoucna usměrňoval nevelký počet přehledně sepsaných císařských patentů a vyhlášek, jejichž výhodou (z pohledu státní správy) bylo i to, že nyní měly platit pro všechny obyvatele země stejně, bez ohledu na společenské postavení. V roce 1714 vydal patent, v němž brojil proti vysoké hře, jak se tehdy hazardu říkalo. Vedle kostek zakázal karetní hry *baset*, *strašák*, *landsknecht*, *trentaquaranto*, *farao*, *šusty šusty*, *barvička*, *passadieci* a hru *banco*. Přestože uvedl, že zákaz se vztahuje i na všechny hazardní hry vymyšlené, vydal v následujícím roce nový patent, aby do seznamu zapovězených her připsal ještě biliár a výslovně zakázal znásobování sázek.“⁷²

4.2. Loterie v období vlády Marie Terezie (1740-1780)

Velké právní změny přinesla v oblasti hazardních her osvětská panovnice Marie Terezie, která se „rozhodla namísto neúčelných zákazů zavést tzv. herní daň, a tak zacelit finanční mezery ve státní kase“⁷³ Marie Terezie nastoupila na trůn v roce 1740.

---

⁷¹ Především se jednalo o loterijní patent Karla VI. z roku 1714, který byl se změnami vydán ještě několikrát za jeho vlády.

⁷² ČECH, Jan. Výnosný zdroj státních příjmů. Dějiny a současnost. Praha: Lidové noviny, 2009, 11/2009

⁷³ ČECH, Jan. Výnosný zdroj státních příjmů. Dějiny a současnost. Praha: Lidové noviny, 2009, 11/2009

V té době se Rakousko nacházelo ve velice tíživé finanční situaci. Karel VI. zanechal v pokladnici pouze dvacet tisíc zlatých. Obrovské výdaje spojené s osmiletým vedením nákladné války (1740-1748, tzv. války o dědictví rakouské), dluhy Rakouska (které vyrostly na téměř dvanáct milionů zlatých) a ztráta větší části Slezska donutily císařovnu k tomu, aby v roce 1748, krátce po uzavření míru v Aachenu (Cáchách), přemýšlela nad reformou státních financí. Bylo potřeba zvýšit příjem do státní kasy a redukovat státní výdaje a tím zvýšit ekonomickou sílu říše. Finanční zisky státní kasy plynuly zejména z daní, poplatků a *regálií*⁷⁴. V ostrém rozporu s nízkými státními příjmy byly rozsáhlé výdaje na armádu a na dvůr Marie Terezie, jejíž rozhazovačné chování se nezměnilo ani během války.

Za těchto okolností byla zásadní finanční reforma neodkladná. Marie Terezie také ihned rázně zasáhla a přizvala si na pomoc při uskutečnění svých plánů zasloužilého hraběte Fridricha Viléma Haugwitze, který se stal nejen ideovým původcem nového systému, ale z velké části také osobně přispěl k jeho zavedení. Finanční reformy Marie Terezie měly pro Rakousko dalekosáhlý význam a možná jej dokonce uchránily před zánikem. Bylo nutné omezit výsady stavů, které tyto získaly na úkor panovníka ve 14. a 15. století. Proběhl tak přechod od staré stavovské ústavy k nové, čistě státní⁷⁵. To v první řadě znamenalo odstranění starých administrativních forem. Justice byla oddělena od politické správy a pro všechny ostatní záležitosti bylo, podle berlínského vzoru, zřízeno „*Directorium in publicis et cameralibus*“⁷⁶, jehož předsedou se stal sám hrabě Haugwitz. Podobné rozdělení proběhlo také na všech ostatních provinčních úřadech.⁷⁷

Výsledky nové organizace a přeměny zastaralého systému Haugwitzem se dostavily velmi brzy. Nehledě na probíhající rozsáhlou válku⁷⁸ a s ní spojené rostoucí výdaje se příjmy státu začaly plynule zvyšovat.

Zatímco za doby Karla VI. činily roční státní příjmy nanejvýš 30 milionů zlatých, za Marie Terezie stouply ještě v témže roce, kdy byla zahájena nová správní éra, již na 36 milionů, v roce 1754 na 39 – 40 milionů a postupně za vlády císařovny dosáhly až 76

---

⁷⁴ Regália, nebo-li poplatky z regálů, které náležely panovníkovi. Kromě loterního byly vydávány i jiné, jako např. regál horní, regál mincovní či regál k lovu (myslivosti).

⁷⁵ V roce 1849 byla vyhlášena oktrojovaná (nucená) ústava, též nazývaná Stadionova ústava po tehdejším ministru vnitra působícím za vlády Marie Terezie.

⁷⁶ *Directorium in publicis et cameralibus*, v překladu Ředitelství pro záležitosti administrativní a finanční – nahrazovalo Českou dvorskou a Rakouskou dvorskou kancelář.

⁷⁷ KANNER, Siegmund. *Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs.* Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 2.

⁷⁸ Semiletá válka, někdy také označována jako Třetí slezská válka (1756-1763).

milionů zlatých.⁷⁹

Změny prosazené hrabětem Haugwitzem nebyly v žádném případě pouze formální, ale naopak zasahovaly do hloubky. „Kontribuce (daně a dávky), která byla stále ještě nejdůležitějším zdrojem státních příjmů a zahrnovala řadu dávek, například starou daň z pozemku, majetkovou daň, atd., nyní získala novou formu a nový obsah. Zatímco dříve byly berně vybírány zdlouhavě a nespolehlivě prostřednictvím říšských stavů a dvůr nikdy nemohl vědět, jakou sumu v následujícím roce dostane, jelikož vše záviselo jen na vůli zemských stavů, podařilo se hraběti Haugwitzovi v roce 1748 sjednat s rakouskými a českými stavy tzv. decenální berní reces, v němž stavy schválily na deset let dopředu určitou roční výši berní, nutnou k pokrytí státních potřeb. Kontribuce, která byla vyšší než v předchozích letech, se však během těchto deseti let neměla dále zvyšovat.“⁸⁰ Vedle dřívější daně za každou osobu (tehdy označované jako daň z hlavy), která byla znovu zavedena v roce 1746, vznikly nové daně z kapitálu a z dědictví. Díky zjednodušení a reformám systému a správy financí státní příjmy rok od roku rostly.

Příklad hraběte Haugwitze ovlivnil také ostatní ministry, kteří začali uvažovat o podobném zvýšení svých resortních příjmů. Nastal celkový zvrát, který byl zapříčiněn zvýšenými požadavky každodenního života, obrovskými výdaji na vedení dlouhotrvající války a z toho plynoucího dosud nejvyššího nárůstu veřejného dluhu. Tyto faktory nutily k maximálnímu využití všech dostupných prostředků, ale také k hledání prostředků nových.⁸¹

Zatímco se ve všech resortech hledaly cesty, jak učinit dostupné zdroje příjmů ještě výnosnějšími, upozornil italský Octavio Cataldi císařovnu na nový možný zdroj finančních prostředků, na loterii. Loterie, která již existovala v jiných státech, například v Itálii, Bavorsku nebo Švýcarsku, přinášela významné zisky do státních pokladen. V Rakousku, ačkoliv to vlastní loterii dosud nemělo, však tato nebyla již dlouhou dobu ničím neznámým.⁸²

Jelikož se v Rakousku hazardním hram obecně dobře dařilo, pronikaly sem loterie ve velkém rozsahu. V Rakousku se tehdy hrálo mnoho loterií. Za zmínku stojí největší

---

⁷⁹ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s 4.

⁸⁰ RANKE, Leopold von. Marie Terezie, její stát a její dvůr. Historicko-politický časopis, 1880. ročník 2, s. 689. Převzato z KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg.

⁸¹ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s 6.

⁸² PŠENÍČKA, Jaroslav. Malá loterie. Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 674.

*loterie Orientální společnosti*⁸³ a s oblibou se hrálo také v zahraničních loteriích, zejména v janovské, která měla po celé Evropě husté síť svých agentur.⁸⁴ Lákadlo v podobě založení vlastní číselné loterie v Rakousku bylo proto veliké. Touha po založení loterie byla ještě více umocněna zprávami o velmi vysokých výnosech, které loterie v Itálii přinášela státní pokladně (například v Neapoli loterie údajně za jeden rok přinesla čistý zisk ve výši 900 000 dukátů). A právě proto se také císařovna rozhodla pro zavedení loterie v Rakousku. Vzhledem k merkantelistickým proudům v Evropě, které v té době byly velice protěžovanou ekonomickou teorií, bylo zavedení loterie logickým krokem pro to, aby domácí kapitál neunikal do zahraničí.⁸⁵

Dohled nad loterií převzal stát a byl na ni vyhlášen regál.⁸⁶ Jednalo se o zahraniční statek, který neměl prakticky žádného vlastníka, proto vyhlášení regálu na provozování loterie bylo nejjednodušší cestou, jak z loterie udělat výlučně státní příjem. Ostatně pro další zdárný vývoj loterie nesměla být veřejnosti odepřena jistota plynoucí z jejího zestátnění.⁸⁷

Další okolností hovořící pro zavedení loterie byl tehdejší obrat v právním názoru (a právní úpravy) na hazardní hry, zejména na loterii. Zatímco podle římského práva byly loterie jako jeden z druhů hazardních her nutně zakázány, hodnotila je tehdy vládnoucí kanonická doktrína mnohem shovívavěji a považovala je za „z přirozenosti povolené smlouvy“.⁸⁸ Tento obrat přišel právě za panování Marie Terezie, která sama se „v počátcích svého kralování rozhodla hazard právně upravit ve stejném stylu jako její předchůdci, a tak v letech 1744 a 1745 pouze v plném znění obnovila tři desetiletí staré herní zákazy svého otce. Zdá se však, že obnovená nařízení nepřinesla takový výsledek, jaký by si vídeňský dvůr představoval“.⁸⁹ Proto se k problému právní úpravy hazardních her rozhodla přistupovat jinak. Namísto opakování zákazů her, které byly stále porušovány a hazardní hry se hrály načerno, se Marie Terezie vydala cestou povolení

---

⁸³ Roku 1719 byla císařem Karlem VI. zřízena třídní loterie rakouské Orientální společnosti. Převzato z SALINKOVÁ, Alena. *Loterie, hry a sázky (finančně právní aspekty)*. Brno, 2008. Diplomová práce – Masarykova univerzita v Brně. s. 9.

⁸⁴ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751).

⁸⁵ KANNER, Siegmund. *Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs*. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 7.

⁸⁶ J. N. Něco z dějin loterie. Jak dříve lidé pokoušeli stěženou - volební „lotynka“ – vývoj loterie ve starém Rakousku. *Národní politika*. Praha: Politika, číslo 103 z 13.4.1939.

⁸⁷ PŠENIČKA, Jaroslav. *Malá loterie. Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 674.

⁸⁸ Endemann, Příspěvky k dějinám loterie a dnešnímu loterijnímu právu, bonnská inaugurační disertace, 1882, str. 41 a následující. Převzato z KANNER, Siegmund. *Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs*. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg.

⁸⁹ ČECH, Jan. *Výnosný zdroj státních příjmů. Dějiny a současnost*. Praha: Lidové noviny, 2009, 11/2009

některých her a jejich zdanění.

Cataldiho návrh byl tedy schválen. Cataldi sám získal „*privilegium privatum*“⁹⁰ k organizování loterie ve Vídni na dobu deseti let, a to od 1. dubna 1752 do 31. března 1762. „Byli jsme k tomu ještě více pohnuti, když nám bylo sděleno, že mnozí obyvatelé našich dědičných zemí, a zejména cizinci, požadují a mají sklon k tomu, hrát také v zahraničních loteriích, jejichž pobočky jsou rozmístěny nejen ve Vídni, ale také v mnohých dalších hlavních městech a místech. Jelikož je v současné době zřízena loterie různých druhů, známá pod názvem Janovská loterie, nejen v našich dědičných zemích, ale již před lety byla zřízena také na papežském území a téměř ve všech státech a zemích, a vzhledem k masové oblíbenosti, které se těší, volíme následující východisko: Každý má právo zvolit si svobodně dle svého majetku, stavu a vůle libovolnou výši částky, kterou chce vsadit, a podrobit ji zkoušce štěstí.“⁹¹ píše se v patentu ze 13. listopadu 1751 v souvislosti s loterijním privilegiem. Cataldimu byl dán provoz loterie dočasně do pachtu⁹², s tím záměrem, aby později, kdy se prokáže životaschopnost nového podniku, přešel zcela pod státní dohled. Za každé tažení, které probíhalo jednou týdně, musel Cataldi císařovně zaplatit 11 tisíc zlatých. Za to měl Cataldi od Marie Terezie garantovány mnohé výsady. Patent například v Cataldiho prospěch zakazuje všechny ostatní domácí loterie. Dále byl Cataldi zmocněn k zakládání loterie na libovolných místech po rakouských zemích a k zaměstnávání kolektorů⁹³. Také mohl zřízovat vlastní tiskárnu za účelem tisku potřebných listin. Loterijním knihám byla dána stejná právní významnost jako úředním knihám šlechtických úřadů a loterijní úředníci získali stejná práva a postavení jako jiní císařsko-královští úředníci. Jako záruku musel Cataldi složit u Vídeňské státní banky zálohu ve výši 300 tisíc guldů, ze které byla Loterijní komora oprávněna bezprostředně vyplácet výhry.⁹⁴

Po vypršení této pachtovní smlouvy, ze které bezesporu plynuly výhody oběma stranám⁹⁵, bylo Cataldiho privilegium prostřednictvím nového patentu ze dne 16. ledna

---

⁹⁰ Cataldi byl jediný, komu bylo v jeho době poskytnuto právo pořádat Lotto di Genova v Rakousko-Uhersku.

⁹¹ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751).

⁹² Pacht bylo dobové označení pro pronájem.

⁹³ Kolektor, neboli výběrčí, např. poplatků.

⁹⁴ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751).

⁹⁵ O tom, že pachtýři nepřišli zkrátka, svědčí zmínka v Schlözerově korespondenci (59. sešit, Göttingen 1782), podle níž „Po zavedení Janovské loterie vybral berní úřad v letech 1750 až 1769 včetně částku 21 milionů zlatých. Z toho dvůr získal 3,46 milionů, na zaplacení personálu se vydalo 2,08 milionů a na zaplacení výher se vydalo 7 milionů. Z toho plyne, že více než 8 milionů si rozdělili pachtýři a podílníci. Zaznamenáno v lednu 1770.“ Převzato z KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität.

1762 prodlouženo na dalších osm let⁹⁶. Znovuzískání privilegia bylo důsledkem toho, že zavedení loterie v Rakousku proběhlo pod Cataldiho dohledem úspěšně, a také proto, že učinil ze všech uchazečů o toto privilegium „nejpříjatelnější nabídku“.⁹⁷

Poté, co vypršela druhá smlouva s Cataldim na provozování loterie, objevilo se nové loterijní konsorcium, které získalo loterie do pachtu. Bylo to konsorcium Andreho Baratta a jeho společnosti, jemuž bylo loterijním patentem ze dne 17. března 1770⁹⁸ propůjčeno loterijní privilegium na dobu osmi let, tzn. do 31. března 1778. Stejně jako do té doby zůstaly všechny ostatní loterie zakázány s výjimkou *vídeňské porcelánové loterie*⁹⁹ pořádané na jarmarcích. Baratt musel vedle čtvrtiny, později pětiny, čistého zisku uhradit pachtovné ve výši 400 tisíc (později 525 tisíc) zlatých.¹⁰⁰

Vzhledem ke stále rostoucí výši pachtovného se dá usoudit, že se loterii v Rakousku mimořádně dařilo. Náruživost obyvatelstva pro loterii muselo být obrovské, protože i přestože zde již jedna loterie existovala¹⁰¹ (která, jak se zdá, dokázala díky dobré organizaci bez potíží zajistit provozování hry ve všech částech země), hrálo se přes opakovaně vydávaný přísný zákaz i v zahraničních loteriích. Záliba v zahraniční loterii se však dá jednoduše vysvětlit. Kolektoři zahraniční loterie mohli hráče lákat lepšími výherními šancemi. To jasně plyne rovněž z následujícího srovnání.

---

⁹⁶ Codex Austriacus, str. 255 a následující. Převzato z , Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 12.

⁹⁷ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 9.

⁹⁸ Codex Austriacus, str. 1312 a následující. Převzato z , Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 13.

⁹⁹ Tu v roce 1729 povolil císař Karel VI. majiteli vídeňské porcelánky Du Paquierovi, aby se pokusil vyprodat zboží ze svých přeplněných skladů. Byla tedy vypsána loterie, v němčině nazvaná *Kaiserlichen Privilegierten Porcelain-Fabric angestellten Glückshafen* s 2000 výhrami, které nebyly samozřejmě nic jiného než porcelánové nádoby. Podobná loterie se opakovala v následujících letech ještě několikrát. Převzato z *Evropské cesty za tajemstvím porcelánu (Florence, Míšeň, Vídeň)* z <http://www.porcelan-ostava.cz/evropa.htm>.

¹⁰⁰ Srovnej Adolf Beer: Státní rozpočet Rakousko-Uherska od roku 1868, str. 121 a následující.

¹⁰¹ Jedna loterie byla vždy státem povolena – nejprve loterie Octavia Cataldiho, později pak ta Andreho Barrata.

Výhry se tehdy ve Francii, Bavorsku a Rakousku vyplácely v následujících poměrech:

	Francie	Bavorsko	Rakousko
Neurčitý výběr (sázka na jedno číslo na neurčitěm místě)	15násobek	15násobek	12násobek
Určitý výběr (sázka na jedno číslo na určitém místě)	70násobek	75násobek	60násobek
Ambo	270násobek	270násobek	225násobek
Terno	5500násobek	5400násobek	3000násobek

Aby bylo možné zahraničním loteriím lépe konkurovat, byl zaveden zákaz ohlašování zahraničních loterií v novinách a prostřednictvím dvorního dekretu ze dne 26. ledna 1770 byl tento zákaz prodloužen společně se zákazem hraní v zahraničních loteriích. Za porušení těchto zákazů byly stanoveny vysoké pokuty. Dalším opatřením bylo to, že se ve smlouvě s Barattem měnila výše výher z loterie, a to následujícím způsobem: výhra při neurčitěm výběru se vyplácí v 14násobné výši vsazené částky, při určitém výběru 67násobné, při ambo 240násobné a při ternu 4800násobné.¹⁰²

K loteriím, které byly provozovány na základě loterijního patentu ze dne 17. března 1770, přibyla ještě jedna loterie provozovaná na základě císařovna privilegia a to velká loterie ve Vídni. Toto privilegium získal na základě patentu z 29. března 1770 císařský dvorní úředník Abraham Wetzlar. Tato loterie nebyla omezena pouze na Vídeň, ale mohla se hrát taktéž ve všech dědičných zemích německých a maďarských, jako loterie předchozí.¹⁰³

Patentem ze dne 30. prosince 1777 je André Barattovi prodlouženo trvání privilegia na dalších osm let (od 1. dubna 1778 do 31. března 1786), a to s podmínkou, že zřídí loterii ve všech německých a maďarských dědičných zemích, včetně Tyrolska a Temešvárského Banátu, dále v Galicii, Lodomerii, Auschwitzu a Zatoru. I nadále byly zakázány všechny ostatní loterie, kromě těch, které byly ze zákazu vyňaty již v předchozích pachtovních smlouvách. Změna nastává v souvislosti s financováním dobročinnosti – je zrušen dosavadní systém vyplácení tzv. *sňatkových příspěvků* chudým dívkám, jejichž jména byla vytažena společně s výherními losy, a místo toho je stanovena pevná roční částka, kterou musí pachtýři věnovat na dobročinné účely. Dívky, jejichž jména byla uvedena na losech, tak se vznikem nového privilegia (tedy od

¹⁰² KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 11.

¹⁰³ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770.

1. dubna 1778) ztratily nárok na vyplacení příspěvku.¹⁰⁴

„Ze všeobecného nárůstu herního nadšení profitovala samozřejmě také loterie. Počet kolektorů ve větších obcích stále rostl. Herní neřest se po zavedení loterie rychle uchytila také u spodní vrstvy obyvatelstva. Zatímco dříve byly hazardní hry výsadou výhradně bohatých, měli nyní také chudí svou vlastní hru - loterii. Celé Rakousko pohltil herní zápal, podle upřednostňovaného typu hry se takřka daly rozlišovat jednotlivé sociální vrstvy. Tento žebřík sahal velmi vysoko, až k manželovi Marie Terezie, císaři Františkovi, který hrál s oblibou kostky a faro. Také tehdy kolovaly řeči, že loterie je ve skutečnosti podnikem císaře, který na svůj účet provozoval i mnoho dalších výdělečných podniků, a že loterijní pachtýři jsou pouhou zástěrkou. V této době vznikají také mnohé kritiky, které brojí proti loterii.“¹⁰⁵

Přestože bylo herní nadšení veřejnosti i tak obrovské, hledali loterijní pachtýři cesty, jak je ještě zvýšit. Starali se o to, aby zprávy o výhrách v loterii byly v tisku co nejobsáhlejší. K zajištění důvěry společnosti vůči tomuto institutu proběhlo složení povinné kauce v patřičně slavnostním rázu, což udělalo na veřejnost, zejména na Vídeňany, velký dojem. „Kde tohle všechno nepomáhalo, udělaly své pověry. Často se vsazená čísla psala na lavice v kostelech nebo připevňovala na brány klášterů - pokud tato čísla nevyhrála, mohl člověk svést vinu na své hříchy. Vznikly první snáře sloužící nejen k výkladu snů, ale i k jejich převedení na loterijní čísla. O rozšíření tohoto typu pověr svědčí také případ dosvědčený důvěryhodným svědkem, kdy celá Vídeň vsadila číslo, jež se v noci před popravou zdálo delikventovi – a prohrála.“¹⁰⁶

Negativní efekt sázení bylo možné vidět i na tom, že si lidé půjčovali peníze v případě nedostatku hotovosti. Půjčky přicházeli v úvahu u Zástavního úřadu, který byl brzy po zavedení loterie patentem ze dne 13. října 1755 reorganizován na Zástavní a poprávkový úřad.¹⁰⁷

Hnutí proti loterii v této době, „kdy ji hrál celý svět“, jak zněl titul jedné tehdejší kritiky, stále sílilo a v mnoha případech dosahovalo úspěchů. V průběhu posledních tří desetiletí 18. století rostl počet zákazů. Například v roce 1770 byla loterie zakázána v

---

¹⁰⁴ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 12.

¹⁰⁵ CTIBOR, F.V.. Stávají loterní půjčky rakouské. Návod k úplnému seznání pravé bytosti losů z loterijních půjček rakouských jakož i veškerých v tržbě s nimi možných úkonův. 1. sešit. Praha: nákladem spisovatelovým, 1866.

¹⁰⁶ CTIBOR, F.V.. Stávají loterní půjčky rakouské. Návod k úplnému seznání pravé bytosti losů z loterijních půjček rakouských jakož i veškerých v tržbě s nimi možných úkonův. 1. sešit. Praha: nákladem spisovatelovým, 1866.

¹⁰⁷ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 17.

Sasku, 1779 ve Württembergu, 1780 ve Fuldě a Frankfurtu nad Mohanem, 1781 v Löwensteinsko-Wertheimských zemích, 1783 v Trieru, 1784 v Lüttichu, Windsheimu a Kolíně, 1785 v Geře, Hamburku a Hessen-Casselu, 1786 v Bambergu, Würzburgu, Hildesheimu a Nordhausenu a na začátku roku 1787 v biskupství Salzburg a Brandenburg-Ansbachu. Ve většině případů musely být zákazy doprovázeny nejpřísnějšími tresty, aby byla nařízení dodržována. V Hildesheimu byl dokonce doložen i vykonaný případ trestu smrti.¹⁰⁸

4.3. Loterie v období vlády Josefa II. (1780-1790)

Nový obrat v otázce loterií mohl přinést velký reformátor císař Josef II.. Odpůrci loterie doufali, že se připojí k evropskému trendu a skoncuje s loteriemi jednou provždy. Předpokládalo se, že císař Josef II., který v roce 1781 zrušil poddanství, v lednu 1787 tíživé lichvářské zákony a vůbec odstranil mnoho dalších přežitků, již neprodlouží platnost smlouvy s loterijními pachtýři končící v roce 1787 a loterii zakáže. Avšak 21. října téhož roku byl vydán nový patent, který loterii zachoval, s jedinou změnou, že její provoz přešel pod císařský dohled.¹⁰⁹

Na základě dotyčného patentu byl dohled nad provozem loterie svěřen Loterijní komoře, aniž by byly provedeny nějaké další zásadní změny. Byla zachována také částka 12 tisíc zlatých, kterou měli loterijní pachtýři od roku 1777 věnovat na dobročinné účely – na základě nařízení ze dne 7. února 1788 měly loterijní úřady odvádět Komornímu platebnímu úřadu určitou finanční částku, která pak byla použita na dobročinnost. Vycházelo se z toho, že přenesení správy na stát bude znamenat pro státní kasu určité výhody, a proto nesmí chudinská zařízení na změnu doplácet.

Není tak těžké vysvětlit, co vedlo císaře Josefa II. k přijetí takového rozhodnutí. Císař nejspíš dlouho váhal, než se rozhodl pro zachování loterie, jejíž zrušení se od něj s takovou nadějí očekávalo. Pro stát však nebylo přípustné vzdát se v této kritické době tak významného zdroje příjmů.

Výnosy z loterie, které za poslední roky vlády Marie Terezie dosahovaly až 800 tisíc zlatých, za vlády Josefa II. překročily částku jednoho milionu. Rakousko se nacházelo v závažné finanční krizi a o to významnější pro něj tento zdroj příjmů byl. Za Josefa II.

¹⁰⁸ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 19.

¹⁰⁹ Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787

začala v Rakousku vleklá éra deficitu. Finanční deficit, který během prvních tří let jeho vlády dosahoval sotva částky jednoho milionu zlatých, rok od roku stoupal a státní dluh dosahoval na tehdejší dobu závratných výšin. Za těchto okolností se císař nemohl tak významného finančního zdroje, který tvořil až 20 procent příjmů z regálií, vzdát.¹¹⁰

Vliv na rozhodnutí císaře mohl mít také příklad Fridricha Velikého, jenž v této době také získával vysoké příjmy z loterie a tlaku na její zrušení nepodleh, přestože agitace proti loterii byla v Prusku ještě silnější, než v Rakousku.

Své plány ohledně loterie však Josef II. nedokázal plně uskutečnit a nepovedlo se to ani jeho následovníkovi Leopoldovi II., který se - co se týče loterijního zákonodárství - během své krátké vlády omezil na opakované obnovení zákazu hraní v zahraničních loteriích.

4.4. Loterie v období vlády Františka I. (1792-1835)

S Františkem I. nastává období četných a nákladných válek; ze čtyřiaadvaceti let v období 1792 až 1815 jich bylo nejméně čtrnáct válečných. Shánět prostředky nutné na jejich financování bylo čím dál náročnější, daně se neustále zvyšovaly. V roce 1809 dokonce museli poddaní odevzdat svůj rodinný majetek na ražbu zlatých a stříbrných mincí. Měna se stále více znehodnocovala a Rakousko se obrovskými kroky řítilo do finanční krize, která nastala roku 1811.

Za těchto okolností nebylo na finanční reformu v podobě zrušení loterie, která by navíc pro stát na rozdíl od jiných reforem neznamenal žádnou okamžitou výhodu, ale naopak spíše ztrátu důležitého finančního zdroje, žádné pomýšlení. A tak zůstala loterie v Rakousku zachována, nedotčena velkými přeměnami doby napoleonské. Naopak, Napoleonovy změny ovlivnily Prusko a v jejích rámci zde byla loterie v roce 1810 zakázána.¹¹¹

V souvislosti s velkými finančními reformami, které byly zahájeny v roce 1811, se opět doufalo, že s těmito velkými reformami musí nastat také osudný okamžik pro loterii. Avšak stejně jako v roce 1787, kdy se u odpůrců loterie z podobných důvodů probudila naděje, nastalo velké zklamání. Nejenže byla loterie zachována, ale dokonce byla prostřednictvím nařízení nově upravena, a tak se výhledy na její zrušení opět

---

¹¹⁰ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 21.

¹¹¹ KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 68.

oddálily. Dne 13. března 1813 byl vydán loterijní patent, který vstoupil v platnost 1. srpna téhož roku. Ten prohlásil všechny předchozí úpravy týkající se loterie za neplatné. Nový hrací plán se od původního odlišoval jen nepatrně. Výherní šance, stejně jako výše výher, zůstaly zachovány. Naproti tomu výše minimálního vkladu do hry byla stanovena na tři krejcare a lhůta, po jejímž vypršení nevyzvednuté výhry propadají, byla zkrácena na tři měsíce. Byly zpřísněny pokuty za nedodržení zákazu hraní v zahraničních loteriích a byl zachován zákaz týkající se hraní loterii podobných her. Ostatní změny, které s sebou tento patent přinesl, měly vesměs méně důležitou a technickou povahu.¹¹² Patent ze dne 13. března 1813 je posledním velkým rakouským patentem týkajícím se loterie.¹¹³

5. Zákony a nařízení k loteriím od vzniku Rakousko-Uherska do jeho rozpadu

Jak jsem již zmínil, tak číselná loterie, která byla na našem území dominantní, vznikla v Itálii v 18. století a taktéž právní úprava loterií se začíná objevovat ve stejném století. Nejdříve se loterie řadila k zakázaným hrám, které byly zakázány císařskými patenty panovníka. Prvním panovníkem zakazujícím loterie byl Karel VI., který byl velkým bojovníkem proti hazardu, což dokázal vydáním patentu z roku 1714 (ve kterém ještě zákaz loterie samozřejmě nebyl, ale později se loterie mezi zakázané hry také přidala). Ve stejném duchu boje proti hazardu pokračovala i Marie Terezie, která v letech 1744 a 1745 vydává patenty, které zakazují hazardní hry. Velký obrat v souvislosti s loterií přišel v roce 1751, kdy Marie Terezie vydala První loterijní privilegium, které povolilo loterii a zavedlo ji do rakouských zemí. Právě tomuto I. loterijnímu privilegiu se věnuji jako prvnímu. Dále pokračují dalšími loterijními patenty Marie Terezie, Josefa II. a Ferdinanda I. a nakonec zmiňuji úpravu loterií, která byla zakotvena do rakouského Obecného zákoníku občanského a dalších právních předpisů.

---

¹¹² KANNER, Siegmund. Das Lotto in Österreich. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg. s. 23.

¹¹³ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813

5.1. První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751)

„My, Marie Terezie, vzkazujeme laskavé pozdravení našim věrným poddaným a všem obyvatelům našich dědičných německých zemí a dáváme jim tímto na vědomí, že v našich dědičných císařsko-královských zemích, stejně jako je tomu běžné v jiných královstvích a státech, bude zavedena regulovaná loterie.

Po řádném zvážení a vyslechnutí rad týkajících se mimo jiné okolností případné smlouvy rozhodli, že v našich císařsko-královských německých zemích necháme podle vzoru regulace v Itálii rovněž zřídit Janovskou loterii.

K řádnému provedení tohoto rozhodnutí udělujeme formální privilegium tomu, kdo se před lety s úspěchem podílel na zavedení loterie v Toskánském hrabství, jmenovitě našemu věrnému příteli, šlechtici Octaviovi Cataldimu, a to se zpětnou platností od 18. srpna tekoucího roku a za následujících podmínek, které tímto patentem dáváme veřejnosti na vědomí a k obeznámení.“¹¹⁴

Toto je návštěv I. loterijního privilegia z roku 1751, které, jak můžeme vidět, loterii povoluje. Pro jeho význam ho zde uvádím celé. Z tohoto textu je možné jednoznačně vyčíst důvody, které Marii Terezii k takto významnému kroku vedly. Byla to zaprvé vášeň obyvatelstva hrát v zahraničních loteriích, které byly cizokrajného původu. Ovšem jen kvůli vášni pro hru Marie Terezie regulovanou loterii na území rakouských zemí nezaváděla. Hlavním důvodem byl odliv kapitálu lidí všech vrstev do zahraničí a profitování zahraničních loterií na rakouském obyvatelstvu. Zavedením loterie Marie Terezie pověřila šlechtice Octavia Cataldiho, který měl již se zaváděním loterie v jiném státě zkušenosti. Marie Terezie zvolila pro úpravu loterie formu císařského regálu dala ji Octaviovi Cataldimu do pronájmu. Octaviovi Cataldimu bylo tedy uděleno osobní privilegium na dobu deseti let, konkrétně s účinností od 1. dubna následujícího roku 1752 do konce března roku 1762, během níž směl, na vlastní náklady, i co se týkalo zisků a ztrát, a na vlastní nebezpečí provozovat v dědičných českých a rakouských zemích loterii různých druhů podle vzoru regulace v Římě, Florencii, Miláně, Mantově, atd..¹¹⁵ Kvůli tomu, aby podpořila vznik nové regulované rakouské loterie a zabránila zaběhnutým cizozemským loteriím v jejich působení na rakouském území, Marie Terezie zakázala všechny ostatní loterie kromě této nově vznikající. Tento zákaz byl vyhlášen na stejnou dobu, na jakou byl vyhlášen nájem loterie, tedy na 10 let. Výjimkou byly stříbrné loterie, které byly se státním povolením provozovány ve velkých městech

¹¹⁴ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751).

¹¹⁵ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 1.

a ve zmíněných dědičných zemích. „Všem poddaným a obyvatelům zmíněných císařsko-královských zemí se od nynějška zakazuje hrát v cizích loteriích nebo se na nich jakkoliv přímo či nepřímo podílet, tím spíše se zakazuje shromažďovat pro tyto zahraniční loterie finanční prostředky, vést s nimi korespondenci nebo mít odtud nějaké plány či losy.“¹¹⁶ V případě porušení tohoto zákazu musel dotyčný zaplatit pokutu odpovídající podle soudního uvážení jeho stavu a hernímu obnosu, přičemž třetina této pokuty připadla informátorovi (denuciátorovi), třetina naší státní pokladně a třetina Loterijní komoře.¹¹⁷

Cataldi mohl v 10ti letech, na který mu byl nájem loterie dán, loterie zřizovat, přijímat jak domácí, tak zahraniční vklady do hry a uskutečňovat během roku libovolný počet tažení. Směl také podle svého uvážení vybírat a zaměstnávat úředníky, kolektory a korespondenty. Měl rovněž právo převést své pravomoci plynoucí z privilegia úplně (nebo i jen částečně) na třetí osobu.¹¹⁸ Věcná příslušnost v záležitostech týkajících se loterií náležela, za tímto účelem zvláště ustanovenému „*Consessus in causis principis et commissorium*“, tedy soud, který byl vázán na zvláštní judikaturu, v souladu s ním musel řešit všechny spory vzniklé mezi zplnomocněným, druhotnými pachťyři či úředníky, stejně jako spory mezi zúčastněnými stranami týkající se porušení obsahu tohoto patentu. Zejména však tento úřad musel vést trestní řízení proti tomu, kdo by se dopustil padělání nebo falšování losů a prostřednictvím toho se bezdůvodně obohatil, nebo se o to alespoň pokusil. Na takto si počínající pachatele a jejich spolupachatele bylo nahlíženo jako na zloděje a padělatele a byla jim uložena pokuta odpovídající závažnosti a finanční výši škody, kterou svým činem zúšobili.¹¹⁹

Aby byla Loterijní komoře zajištěna větší jistota, co se týče pravosti loterijních lístků, záznamů o tažení a jiných tiskovin a publikací potřebných k provozu loterie, byla zmocněna k tomu, aby si pro účely loterijního provozu zřídila vlastní tiskárny ve Vídni i na jiných místech. V těchto tiskárnách nesmělo být tištěno nic, co nesouviselo s provozem loterie, dokonce pod hrozbou pokuty ve výši 6 talárů za jednu tiskovinu, která by byla vytištěna.¹²⁰

Marie Terezie se snažila poskytnout loterii i zplnomocněnému Cataldimu co nejvyšší péči a ochranu pro usnadnění zavádění loterie v rakouských zemích. Proto byly Cataldimu, za účelem zastupování, k dispozici zemští komorní prokurátoři a fiskálové,

¹¹⁶ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 2.

¹¹⁷ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 2.

¹¹⁸ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 3.

¹¹⁹ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 5.

¹²⁰ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 6.

stejně jako kdyby se jednalo o případy týkající se císařsko-královských komorních úřadů. Také loterijním knihám byla udělena stejná právní ochrana a vážnost jako ostatním úředním knihám zemských úřadů. Z tohoto důvodu byly také podrobeny pravidelné kontrole.¹²¹

Loterie musela být Cataldim provozována stejným, již osvědčeným způsobem, jako tomu bylo v Římě, Florencii, Miláně a Mantově, a to podle k tomuto patentu přiloženého návrhu, který nesměl být bez státního povolení překračován ani měněn.

Mimo opatření, která měla co nejvíce usnadnit zavedení loterie pro Cataldiho, byla v tomto patentu i ustanovení s účelem ujistit poddané o transparentnosti nově vznikající loterie. Pro větší jistotu veřejnosti a za účelem zajištění rovného zacházení byl na každém místě, kde se loterie nacházela, jmenován úředník s titulem loterijního sekretáře, kterému byl svěřen klíč od dvojité uzamčeného loterijního archivu (v němž musely být uchovávány všechny originální listiny loterijních kolektorů a všechny výherní lístky vyplacené při každém tažení) a který dohlížel na rovné zacházení. Tento sekretář také plnil všechny povinnosti stanovené Loterijní komorou. Dále císařsko-královské zastoupení a Loterijní komora ustanovovala při každém tažení čtyři komisaře, kteří drželi přísný dohled nad celým průběhem losování. Loterijní komora byla povinna vyplatit každý rok 300 zlatých císařským loterijním sekretariátům ve Vídni a 150 zlatých sekretariátům na ostatních místech, z nichž bylo těmto čtyřem komisařům při každém tažení vyplacen honorář ve výši 12 dukátů ve zlatě.¹²²

Zmocněný šlechtic Octavio Cataldi musel složit u Státní banky ve Vídni zálohu ve výši 300 tisíc zlatých. Tato částka byla použita k pokrytí případného nedostatku financí nutných k vyplacení výher. První část této zálohy ve výši 50 tisíc zlatých musela být složena již při udělení pachtu Cataldimu, zbytek musel doplatit později. Z toho plyne, že Státní banka ve Vídni ručila za vyplacení výher ve výši složené zálohy, tedy 300 tisíce zlatých, pokud by Loterijní komora do té doby své závazky nesplnila. Cataldi byl povinen částku vyplacenou z kasy Státní banky doplnit na původní výši 300 tisíc zlatých, pokud by nastala situace, kdy by Státní banka musela z uložených 300 tisíc nějakou částku vyplatit. Dokud by tak neučinil, byl by provoz loterie pozastaven.¹²³

V závěru tohoto patentu Marie Terezie vyjmenovává okruh subjektů, kteréby se měly ustanoveními z tohoto patentu řídit a prosazovat je. „Nařizujeme tímto všem, zejména našim císařsko-královským zemským zastoupením a komorám, ale také několikrát výše

¹²¹ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 4.

¹²² První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 8.

¹²³ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), článek 9.

jmenovanému zmocněnému, jemuž bylo uděleno privilegium spočívající v provozování loterie, aby se řídili těmito články a nedopustili, aby jejich úředníci nebo oni sami jednali v rozporu s obsahem tohoto patentu nebo činili něco, co jim není výslovně dovoleno. Jelikož zde je vyjádřena naše milostivá vůle a naše mínění. Vydáno v našem hlavním a sídelním městě Vídní dne 13. listopadu 1751.“¹²⁴

Jako příloha k I. loterijnímu patentu byl vydán také „Návrh či plán, kterým se zřizuje nová, tzv. Janovská loterie“¹²⁵. V souladu s ním se tato loterie skládala z 90ti losů s čísly od 1 do 90, na které se mělo vždy před tažením napsat jméno chudých děvčat. Tažení probíhala veřejně a za přítomnosti všech čtyř loterijních komisařů. Poté, co se těchto devadesát losů vložilo do kola štěstí a promíchalo, vybraný chlapec vytahoval jedno po druhém celkem pět čísel. Vítězná čísla byla následujícího dne publikována v tisku. Pět chudých děvčat, jejichž jména byla zároveň s čísly vytažena, získala od Loterijní komory „sňatkový příspěvek“ ve výši 30 zlatých. Vsazený obnos byl minimálně jeden groš, horní částka omezená nebyla. V případě uhádnutí jednoho čísla výherce získal dvanáctinásobek vsazené částky. Pokud jej vsadil s podmínkou, že se číslo vyskytne na určitém místě, například jako první, druhé, atd., vyhrával šedesátinásobek vkladu. Při uhádnutí dvou čísel (*ambo*)¹²⁶ se vyplácel 225násobek a v případě tří uhádnutých čísel (*terno*)¹²⁷ 3000násobek. Vklady loterie probíhaly u kolektorů zmocněných Loterijní komorou a to pouze v hotovosti. Hráč dostal stvrzenku, na které byla zaznamenána vsazená čísla, výše vkladu do hry a výše případné výhry, a který jbyle několik dní poté vyměněn za originální loterijní lístek vyhotovený Loterijní komorou a Cataldim. Vyplácení výher začínalo vždy 24 hodin po uskutečnění tažení. V případě nevyzvednutí výhry výhra po uplynutí lhůty šesti měsíců propadla.

Toto byl tedy první loterijní patent povolující a zavádějící loterii v rakouských zemích a tedy také na českém území. S odstupem času je nutné uznat, že tato právní úprava kompletně naplnila účel, za kterým byla vydávána, ať již samotné zavedení loterie či významné navýšení příjmů do státní pokladny.

Ještě bych se rád zastavil u další úpravy, která je součástí tohoto patentu. Z přílohy k patentu vyplývá, že ke každému z devadesáti lístků s čísly se připisovalo jedno jméno některého z chudých počestných děvčat, kterým musela v případě vytažení jejich jména Loterijní komora vyplatit po 30ti zlatých na věno, tedy pěti děvčatům bylo věnováno

---

¹²⁴ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751).

¹²⁵ První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751), Příloha.

¹²⁶ Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.1.

¹²⁷ Viz. dobová terminologie v oblasti loterií – kapitola 3.11.

věno ve výši 30 zlatých (celkem tedy 150 zlatých). Tímto nenápadným ustanovením se zahájila tradice darování části výtěžku na dobročinné účely z číselných loterií. Tento zvyk vydávání peněz na dobročinné účely se změnil roku 1777 a to patentem Marie Terezie ze dne 30. prosince, kdy byl zrušen dosavadní systém vyplácení „sňatkových příspěvků“ a místo toho byla stanovena pevná roční částka, kterou museli pachtýři na dobročinné účely věnovat. Můžeme tedy usoudit, že na financování dobročinnosti musel připadnout mnohem vyšší obnos peněz než na „sňatkové příspěvky“, tedy s rostoucími příjmy loterie se zvyšoval i odvod peněz, který byl na dobročinné účely určen. Tato tradice se dochovala v Čechách až do roku 2012, kdy se podle nové právní úpravy Loterijního zákona začal celý výtěžek z loterie odvádět přímo do státního rozpočtu namísto odvodu na veřejně-prospěšné účely.

5.2. Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770

Dalším z patentů, který se mi podařilo získat, je loterijní patent Marie Terezie, který byl vydán ve Vídni 29. března v roce 1770.

„Tímto jim dáváme na vědomí, že již po nějakou dobu vzniká návrh, na základě kterého se v Předních Rakousech, v Sedmíhradském velkoknížectví a v temešvářském Banátu zavádí pacht takzvané loterie, která budiž stanovena na částku ne vyšší, ne však nižší než 1 zlatý a 30 krejcarů. Také si výslovně vyhrazujeme právo nechat ve zmíněných zemích zavést tzv. Lotto di Genova; avšak kromě něho a místních privilegovaných velkých loterií, a také kromě takových tombol pořádaných v hlavních městech během jarmarků, jejichž hraní je v dědičných zemích povoleno, nesmí být po dobu osmi let ve zmíněných zemích trpěna žádná jiná loterie nebo tombola, ať už by byla pořádána pod jakoukoliv záminkou.“¹²⁸

Z těchto prvních ustanovení patentu je možné usuzovat dvě skutečnosti. Zaprvé, že Lotto di Genova bylo původně zavedeno pouze v některých částech říše Marie Terezie. V tomto patentu se pak rozšiřuje působnost loterie na další území. S indiciemi o zavedení loterie pouze na určitých územích jsem se v textech setkal již dříve, ale přesné vymezení, jak tento teritoriální vývoj loterie probíhal, jsem bohužel nenašel. Jak je však možné z tohoto článku chápat, Lotto di Genova bylo omezeno pouze na určité území, nicméně losy této loterie mohly být šířeny po celé rakouské říši a to i za její hranice. Šlo

---

¹²⁸ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770.

tedy o to, že janovská loterie mohla zprvu zřizovat své pobočky či části podniku pouze na území některých vybraných zemí. Z druhého můžeme z patentu usuzovat, že kromě Lotto di Genova v rakouských zemích vznikaly i další lokální loterie.

Vidíme zde dobře praxi vydávání patentů se stejnými ustanoveními z důvodů připomenutí poddaným, co již bylo v patentech dřívějších ustanoveno. Tato praxe v případě loterijních patentů začala již za Karla VI. a pokračovala v ní i Marie Terezie, které nejdříve znovuydala patenty Karla VI. o hazardních hrách v letech 1744 a 1745 a později opětovně vydávala i své patenty a další nařízení. Tuto praxi bych rád doložil na následujícím ustanovení: „Také nedovolíme žádnému z našich císařsko-královských poddaných a obyvatel jmenovaných zemí hrát v zahraničních loteriích, nebo se o ně přímo či nepřímo zajímat, ještě méně však dovolíme, aby někdo v těchto zemích shromažďoval pro zahraniční loterie nějaké peníze, nebo s nimi vedl korespondenci, nebo měl takové plány a úmysly. Pokud by někdo jednal proti tomuto nebo předchozím dvěma článkům, nebo se o takovém jednání dozvěděl a neohlásil jej, bude prostřednictvím soudního uvědomění značně peněžitě potrestán v míře odpovídající jeho postavení a druhu (závažnosti) hry. Z této pokuty připadne jedna třetina denunciátorovi, jedna třetina státní pokladně a jedna třetina loterijnímu ředitelství, které bylo zahraniční hrou nebo shromažďováním poškozeno.“¹²⁹ Toto ustanovení je téměř totožné s ustanovením v článku 2 z I. loterijního privilegia z roku 1751 a v zásadě znovu potvrzuje důležitá pravidla týkající se využívání a především zneužívání loterie.

Dále je v patentu objasněno, že obyvatelům a poddaným všech rakouských zemí nebylo odepřeno právo na to, aby se o tyto malé loterie v Předních Rakousech zajímali a účastnili se jich. Proto také bylo loterijnímu ředitelství dovoleno emitovat¹³⁰ losy těchto malých loterií, které mohly být vyhotoveny jak velkými loteriemi v Dürfeldu a Vídni, tak i ve všech ostatních městech a obcích. Ředitelství sice mohlo tisknout losy těchto malých loterií, ale nemělo právo jakkoliv propagovat tyto malé loterie v jiných zemích kromě Předních Rakous, Sedmihradského velkoknížectví a temešvárského Banátu, kde byly oficiálně zavedeny.¹³¹ Tedy je zde možné pozorovat jakousi dvojkolejnost loterií v říši Marie Terezie. Na jedné je zde Lotto di Genova, které je oficiálně zavedeno v celé říši a je pronajímáno, v roce 1770 stále ještě Octaviovi Cataldimu, na straně druhé však vznikají lokální loterie, ve kterých má velký podíl samo Loterijní ředitelství, jestli je ovšem plně neřídí. Tyto teze můžeme dovodit z článku 5, tedy: „Budiž přenecháno

¹²⁹ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770.

¹³⁰ Emitovat, neboli provést emisi, tj. vydat. Např. novou sérii známek, bankovek či loterijních losů.

¹³¹ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, článek 4.

svobodné vůli ředitelství, pořádat během těchto osmi let tolik malých loterií, kolik může a chce, a tahy každé rozdělit do 12., nebo jen 6. měsíců, a takto opakovat loterie dvakrát, třikrát nebo vícekrát v roce. Hodnota losu bude stanovena na částku vyšší, ne však nižší než 1 zlatý a 30 krejcarů.¹³² Tento článek ponechává velkou míru rozhodování přímo Loterijnímu ředitelství. Jestli ale byly reálně tyto malé loterie provozovány ještě dalším subjektem, který nebyl veřejnoprávní, nebylo možné vzhledem k nedostatku relevantních historických zdrojů dohledat. Na začátku tohoto patentu však najdeme zmínky o pachtu těchto loterií a pokud by byl i zde používán stejný model jako u Lotto di Genova, poté by zde jistě figuroval i soukromoprávní subjekt, který by si loterii pronajímal. Změnou naproti Lotto di Genova je restrikce hodnoty losů. Losy mohly mít hodnotu od 30 krejcarů do 1 zlatého.¹³³

Dále bylo obnoveno pravidlo, že všichni kancléřští úředníci, které privilegované Loterijní ředitelství jmenovalo pro vedení těchto malých loterií, byli posuzováni jako císařsko-královští úředníci. Po dobu provozu této loterie a výkonu jejich funkce požívali všech výsad a svobod jako jiní státní úředníci.¹³⁴

Článek 7 patentu dále upravoval otázku soudnictví ve věcech týkajících se loterií. Tyto věci nesměl rozhodovat jiný soud než ten, který jednal ve vlastních státních fiskálních otázkách. Tedy u malých loterií rozhodoval příslušně stejný soud jako u Lotto di Genova. Vymezení okruhu otázek, které spadaly pod pravomoc zmíněného soudu, bylo oproti patentu z roku 1751 trochu odlišné. „Ty (soudy) rozhodují o všech vzniklých okolnostech a sporech mezi společnostmi, nebo mezi nimi a jejich představiteli, stejně jako mezi stranami zúčastnivšími se loterie, nebo rušiteli. Zejména pak vedou řízení proti těm, kteří pozmění nebo zfalšují losy a tímto se neprávem obohatí. Na tyto a na jejich pomocníky bude nahlíženo jako na zloděje a na padělatele, a budou potrestáni podle výše obnosu a daných okolností.“¹³⁵ Odlišnosti zde můžeme vidět především v subjektech, na které se tato právní úprava vztahuje, ačkoliv chráněné zájmy zůstávají stejné.

Podporu těchto nově vznikajících malých loterií prokázala Marie Terezie tím, že si je vzala pod svoji ochranu proti jakémukoli nezákonnému jednání. Tato ochrana byla vykonávána prostřednictvím zemských dvorských prokurátorů a fiskálů, kteří je obhajovali, stejně jako jejich loterijní knihy. Tyto loterijní knihy stále měly stejnou

---

¹³² Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, článek 5.

¹³³ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, předmluva k patentu.

¹³⁴ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, článek 6.

¹³⁵ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, článek 7.

právní vážnost, jako jiné příruční a hlavní knihy roukouských zemsko-knížecích úřadů.¹³⁶

Tahy těchto loterií se konaly v Günzburgu v Předních Rakousech a byly prováděny vždy na veřejném místě dvěma chudými hochy v přítomnosti dvou komisařů, které za tímto účelem jmenovalo Loterijní ředitelství. Tyto losovací techniky, jak se zdá, byly univerzální pro všechny loterie a kromě konkrétního místa losování byly téměř totožné. Výjimku tvořila pouze u janovská loterie, při jejímž tažení byli přítomni čtyři komisaři místo zde zmiňovaných dvou.¹³⁷

Nejdůležitějším článkem patentu pro pochopení detailů týkajících se typu zmiňované loterie je článek 9, který přesně odhaluje rozdíly mezi Lotto di Genova a těmito malými lokálními loteriemi. Malé lokální loterie se totiž nepodobaly janovské loterii, ale spíše staršímu typu loterie jako byly nádoby štěstěny a podobně. „Při tahu jedné z každých skupin budou všechny čísla losů, které jsou ve hře, vhozeny do kola štěstí a naproti tomu všechna výherní čísla, která musí v dané skupině padnout, budou vhozena do jiného kola štěstí, nebo do jiné pro tuto hru typické nádoby, a otáčením dobře promíchána. Poté budou současně na obou stranách chlupci vytažena čísla, na jedné straně číslo losu a na druhé výherní číslo. Vyvolávači je vyhlásí a následně předají oběma komisařům, kteří přezkoumají správnost a vše řádně zaprotokolují.“¹³⁸

Další z článků se týkají finančního práva a ekonomických otázek této nově vznikající loterie. Z výše celého vkladu, který byl v těchto malých loteriích vybrán, se předem odečetlo 25 procent. Tyto byly jednak částečně použity na pokrytí vysokých provozních nákladů, částečně ale také za účelem podpory dalšího rozšiřování loterie. Pro zahájení loterií ve zmíněných zemích byl ratifikován na konci patentu přiložený plán, který zahrnoval 15 000 losů v hodnotě 285 000 zlatých. Pokud ředitelství chtělo slosovací plán rozšířit nebo jakkoli změnit, muselo tyto pokaždé předložit ke schválení, a to včetně tsažení, která nemohla být uskutečněna. Pokud k takovému tahu přeci jen došlo bez předchozího schválení, bylo to vždy na vlastní zodpovědnost Loterijního ředitelství. Ředitelství muselo složit za účelem ujištění veřejnosti o výnosech zmíněného plánu kauci ve výši 285 000 zlatých u Všeobecného komorního platebního úřadu ve Vídni a podle výše rostoucího kapitálu těchto loterií měla být tato kauce pokaždé zvyšována. Tato kauce byla vyplacena zpět po skončení nájmu. Byla jakýmsi ručením a sloužila k pokrytí případných ztrát. Tímto krokem Dvorská komora rovněž jako u Lotto di Genova

¹³⁶ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, článek 8.

¹³⁷ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, článek 9.

¹³⁸ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, článek 9.

přebrala ručení do výše kauce a pokud by Loterijní ředitelství po uskutečněném tahu nebylo schopno vyplatit částku a splnit své další závazky, uhradila by komora nutnou částku ze zmíněné kauce. Pokud by komora důsledkem převzetí tohoto ručení musela vyplatit částku stranám, kterým díky výhře vznikl nárok na její vyplacení, musí naproti tomu ředitelství, chtělo-li i nadále uskutečňovat tahy loterie, vždy doplnit kauci do její původní výše. Dokud tak neučinilo, byly další tahy loterie neplatné.

Závěrečným ustanovením tohoto patentu Marie Terezie potvrdila záštitu nad malou loterií a její ochranu a vyjmenovala jednotlivé subjekty státní správy, které měly poskytovat jí proklamovanou ochranu. „Přikazujeme tímto všem a každé naší císařsko-královské gubernii, vládám a zemským úřadům ve všech našich německých zemích, ale zejména pak v Předních Rakousech, v Sedmihradském velkoknížectví a temešvářském Banátu, aby prováděly a chránily výsady propůjčené zmíněnému privilegovanému loterijnímu ředitelství, zároveň ale nepřipustily, aby ony nebo jejich představitelé a podřízení jednaly proti nim a činily něco, co jim nepřísluší. Neboť takto bude naplněna naše milostivá vůle a naše mínění.“¹³⁹

Abych tedy shrnul význam působení Marie Terezie v oblasti loterií, rád bych zopakoval nejvýznamnější body, úpravy a nařízení, která zavedla. Normotvorba Marie Terezie v oblasti loterií započala vydáním patentu v roce 1744 a skončila posledním patentem roku 1777. Jak je možné vidět, Marie Terezie vydávala patenty týkající se loterie v průběhu dlouhých 34 let. Toto období bylo pro loterie naprosto revoluční. První patenty Marie Terezie loterie zakazovaly spolu s dalšími hazardními hrami. V roce 1751 přišel velký obrat a tato panovnice úspěšně zavedla domácí loterii Lotto di Genova s pomocí šlechtice Octavia Cataldiho, kterému loterii dala zprvu do pachtu. Po zavedení domácí loterie se vypořádala i s loteriami zahraničními, které bolestně odváděly domácí kapitál ze země do zahraničí. Loterii se Marii Terezii zdařilo zavést tak úspěšně, že se nakonec stala jedním z nejvýznamnějších zdrojů státního rozpočtu. Kromě Lotto di Genova zavedla pro oblíbenost těchto her i další lokální loterie, které ještě zvýšily příjmy do státního rozpočtu. Zavedla také tradici odvodu části výtěžku z loterie na dobročinné účely, tedy tradici, která vydržela až do roku 2012. Posledním svým patentem dokonce zvýšila množství peněz jdoucích z loterie na dobročinné účely.

---

¹³⁹ Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770, dovětek patentu.

5.3. Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787

Po smrti Marie Terezie nastoupil na trůn roku 1780 Josef II.. Josef II. byl reformním panovníkem a svými významnými reformami změnil celou svoji říši. Změna přišla i v záležitostech loterie a to vydáním loterijního patentu ze dne 21. října 1787.

„My, Josef II, jelikož v říjnu tekoucího roku končí privilegium udělené André Barattovi a jeho společnosti, které jej zmocňuje k provozování Janovské loterie ve všech německých a maďarských dědičných zemích, včetně Galicie a s výjimkou Předních Rakous, stanovuje se tímto patentem, že se loterie bude provozovat i nadále, a to na státní účet a pod dohledem v této věci příslušejícího Komorního direktoria ve Vídni.“¹⁴⁰

Tento patent řešil přelomový bod v historii loterie v rakouských zemích, a to konec pachtu loterie soukromému subjektu. Namísto toho se na základě tohoto patentu provozování loterie ujal stát. Loterijní patent z tohoto roku také potvrdil platnost loterijního plánu stanoveného v Loterijním patentu z roku 1777 včetně věčně příslušných loterijních komor a loterií místních a provinčních. To vše bylo upraveno s rozdílem, že originální hrací lístky, které hráči získávali za svůj vklad od příjemce v podobě vystavených stvrzenek, byly vystavovány císařsko-královským loterijním direktoriem.¹⁴¹

V plné síle a beze změny rovněž zůstala platnost zákazu všech ostatních loterií a her, které byly zapovězeny. Zejména bylo opět zakázáno hraní loterie o 90 číslech a sázení v zahraničních loteriích, kam spadaly všechny loterie hrané mimo německé a maďarské země a Galicii. Sázení v zahraničí a šíření zahraničních losů bylo trestáno pokutou ve výši 50 dukátů za jeden los, kterou zaplatil jak kupující, tak prodávající, přičemž tomu, kdo trestný čin oznámil, připadla vždy jedna třetina z celkové pokuty.¹⁴² V tomto ustanovení došlo k posunu právní úpravy trestu od velmi neurčité sankce na sankci konkrétní. Falšování a padělání originálních losů bylo postihováno všeobecnými trestními zákony týkajícími se krádeží a podvodů.¹⁴³ Žaloby ve věci případných právních sporů vzniklých mezi hráči a loterijními komorami se vznášely u zemských soudů proti komorním prokurátorům.¹⁴⁴ Naproti úpravě v patentu od Marie Terezie, kde

¹⁴⁰ Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787.

¹⁴¹ Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787, §1.

¹⁴² Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787, §2.

¹⁴³ Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787, §3.

¹⁴⁴ Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787, §4.

o všech sporech z oblasti loterie rozhodovaly soudy pro státní fiskální otázky, v tomto patentu je Josefa II. nahradil soudy zemskými. V těchto a jiných sporech se přihlíželo zejména k obsahu knih loterijních komor a jiných zemsko-knížecích úřadů.

Poslední významnou změnou, kterou tento patent přinesl, bylo určení odpovědných orgánů za vyplácení výher. Nyní již nebyla, jako do té doby, odpovědná Státní banka ve Vídni, ale výhry byly vypláceny příslušnými zemsko-knížecími pokladnami.

Působení Josefa II. na rakousko-uherském trůnu bylo sice krátké, ale přesto velice významné z pohledu právní úpravy loterie a mnoha dalších významných reforem.

5.4. Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813

František I. ve svém patentu odůvodnil nutnost změny tehdejší právní úpravy loterií. „Zkušenost, že dosavadní dalekosáhlá právní způsobilost loterijních úřadů vedla často k tomu, že se hrající veřejnosti nedostávalo originálních hracích losů, a dále pozorování, že hrající strany téměř neužívaly originální losy a spokojily se s ne zcela spolehlivými stvrzenkami vystavenými přímo loterijními kolektory, nás přivedly k tomu, abychom účinně odstranili existující nedostatky a zajistili hrající veřejnosti jednodušší, pohodlnější a jeho právům a nárokům více odpovídající podmínky, a to prostřednictvím zrušení originálních losů v dosavadní podobě a zavedení úředně kontrolovaných stvrzenek o vkladu do hry. S tímto záměrem prohlašujeme všechna dosavadní loterijní nařízení za neplatná a nařizujeme, aby se v budoucnu jak naše loterijní úřady, tak strany řídily následujícími pravidly a podmínkami.“¹⁴⁵ Tento úvod hovoří jasně o záměrech Františka I. reformovat loterii i o jeho důvodech, proč tak musel učinit.

Forma sázek do loterie ale zůstala stejná. Sázky v číselné loterii probíhaly podle dosud platných a všeobecně známých herních tarifů a mohly tedy probíhat jedním z následujících čtyř způsobů: *sázkou na neurčité tahy*, *sázkou na určité tahy*, *sázkou na ambo* či *sázkou na ternu*.¹⁴⁶

Změna však nastala ve výši výher, které byly vyšší než za Marie Terezie. „Každá peněžní suma vsazená na neurčitý tah se v případě výhry vyplácí ve čtrnáctinásobné výši, v případě určitého tahu v sedmašedesátinásobné, v případě amba ve dvěstěčtyřicetinásobné a v případě výhry v ternu se vsazená částka zvyšuje čtyři tisíce

¹⁴⁵ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813.

¹⁴⁶ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §1.

osmsetkrát.“¹⁴⁷

Dále byla nově upravena výše peněžního vkladu, která byla limitována minimální sázkou třemi krejcarey. Vrchní limit sázek patent neupravoval a její výše tedy zůstávala na svobodné vůli sázejícího.¹⁴⁸ Poté, co si sázející zvolil druh hry, kterou chtěl hrát a výši sázky, měl nově možnost bezplatného zaslání této sázky na loterijní úřad, čímž učinil návrh herní smlouvy. Tato smlouva nemohla nabýt platnosti bez svolení příslušného úřadu, ale jednalo se spíše o formalitu. Kdo se chtěl vyhnout zasílání sázky poštou, mohl se rozhodnout pro tradiční formu sázky a svěřit sázku loterijnímu kolektorovi. Musel tedy kolektorovi zřetelně sdělit vybraná čísla a druh hry stejně jako obnos vsazených peněz a zároveň zkontrolovat, že byly všechny náležitosti řádně zaneseny do originálních listin. V případě sporů po uskutečnění tahu loterie byl brán v potaz pouze obsah originálních listin. Žádná sázka nemohla být učiněna na úvěr. „O vloženém obnosu peněz musel kolektor vyhotovit a poskytnout hráči stvrzenku o vkladu podle přiloženého vzoru, která musela obsahovat číslo kolektora, den a místo uskutečnění tažení v loterii, první a poslední marginálii¹⁴⁹, pod kterou je daná hra vedena na originální listině, a podpis loterijního kolektora.“¹⁵⁰

Tyto stvrzenky o vkladu byly loterijnímu kolektorovi poskytovány společně s jejich kopií loterijním úřadem. Podléhaly proto úřední kontrole a s ohledem na to byly označeny kontrolním písmenem, kontrolním číslem a stvrzením příslušného úřadu Loterijního direktoria. Záznamy musely být kolektorem po ukončení sběru společně s originálními listinami odeslány na dotyčný loterijní úřad, a to tak, aby byly k úspěšnému úřednímu řízení doručeny nejpozději 24 hodin před tažením v loterii.¹⁵¹ Kromě oficiálně předepsaných a jediných legálních stvrzenek nesměly být kolektorem vydávány nebo dalšími stranami přijímány jakékoli jiné stvrzenky, které byly neplatné.¹⁵² V případě, že by kolektorem vydané stvrzenky nebyly z jakéhokoliv důvodu před zahájením tažení příslušnému úřadu doručeny, nemohla být herní smlouva mezi příslušným úřadem a hráčem uzavřena. Úřad tuto skutečnost oznámil kolektorovi k tlumočení sdělení hráčům, kteří si své vklady mohli vyzvednout výměnou za stvrzenku, a to nejpozději do tří měsíců (po uplynutí této lhůty propadly vklady státní pokladně). Pozdě doručené originální listiny si však loterijní úřad ponechal jako záruku

¹⁴⁷ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §2.

¹⁴⁸ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §3.

¹⁴⁹ Marginálie, neboli poznámky k textu na okraji listů.

¹⁵⁰ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §5.

¹⁵¹ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §6.

¹⁵² Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §7.

do doby, než kolektor řádně vyplatil vklady všem oprávněným hráčům.¹⁵³ Při úspěšném doručení stvrzenek zůstalo loterijnímu úřadu právo přijmout všechny sázky, jen jejich část nebo je dokonce nepřijmout a odeslat zpět. O z jakéhokoliv důvodu snížených nebo zcela zamítnutých herních vkladech byl kolektor ze strany úřadu informován úředně stvrzeným oznámením, kde byly uvedeny marginálie, pod kterými byly dotyčné vklady vedené, doručeným společně s nepřijatým peněžním obnosem.

Tato oznámení musel být kolektor schopen předložit každému v originále, v opisech musela být vystavena na venkovní nástěnce budovy sběrná, aby se každý hráč mohl dozvědět o případném snížení nebo zamítnutí jeho sázky.¹⁵⁴ Snížené nebo zamítnuté sázky mohly být kolektorem vyplaceny pouze po předložení stvrzenky o vkladu, a to vždy až po uskutečnění tažení. Všechny snížené a zamítnuté sázky, které stranami nebyly vyzvednuty ve lhůtě tří měsíců ode dne uskutečnění tažení, propadly státu.¹⁵⁵

Tažení loterie se uskutečňovalo vždy v předem oznámených dnech v přítomnosti pro tuto příležitost jmenovaných komisařů, pod jejichž dohledem probíhaly do této doby běžné formalities. Výše výhry byla určována ve vztahu k výši úřadem přijatého vkladu. Výhry byly vypláceny vždy hotově a bez jakýchkoliv srážek již následující den (vyjma nedělí a svátků) po uskutečnění tažení v loterii v loterijních sběrnách podléhajících příslušnému loterijnímu úřadu, a to pouze tomu, kdo se prokáže platnou originální stvrzenkou, jejíž držitel byl vždy považován za jejího právoplatného vlastníka. V loterijních sběrnách vzdálenějších od sídla loterijního úřadu se výhry rovněž vyplácely v nejkratší možné lhůtě. Neměla-li sběrna dostatek finančních prostředků k vyplacení výher, byly jí tyto prostředky co možná nejrychleji poskytnuty Loterijním úřadem.¹⁵⁶ Poté byly výhry v nejdřívejším možném termínu vyplaceny. Všechny výhry nižší než tisíc zlatých byly vypláceny loterijní sběrnou, ve které byl učiněn vklad, na rozdíl od výher vyšších než tisíc zlatých (včetně), které byly vypláceny bezprostředně kasou loterijního úřadu. Na vyžádání stran, avšak pouze na jejich vlastní nebezpečí a bez dalšího ručení úřadu, mohly být i vyšší obnosy po předložení platné stvrzenky vydány a předány po zástupci nebo loterijním kolektorovi.¹⁵⁷ Bez předložení platné originální stvrzenky o učinění herního vkladu nemohla být nárokována výhra ani provedeno její vyplacení. To platilo také v případě, že byla stvrzenka přestřížená, přetržená nebo jinak

---

¹⁵³ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §8.

¹⁵⁴ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §9.

¹⁵⁵ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §10.

¹⁵⁶ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §13.

¹⁵⁷ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §14.

znatelně poškozená a její podstatné náležitosti byly proto nečitelné.¹⁵⁸ Odmítl-li kolektor vyplatit výhru právoplatnému výherci nebo ji vyplatil pouze částečně, výherce měl právo stvrzenku si u sebe ponechat a požadovat vyplacení výhry přímo u Loterijního úřadu, avšak pouze ve lhůtě 3 měsíců, po jejímž uplynutí již vyplacení výhry nárokovat nešlo.¹⁵⁹

Výhry byly vypláceny jednorázově s ohledem na obsah originálních listin loterijních kolektorů uchovávaných v loterijních archivech. V případě, že došlo ke vzniku chyb či nepřesností týkajících se údajů uvedených v listinách a na stvrzence, sázka odporovala předpisům.¹⁶⁰ V těchto případech musela být výhra vypočtena a vyplacena dle finančního obnosu zaneseného v příslušné kolonce originální listiny, jelikož tento údaj měl i loterijní úřad. Tato částka již po uskutečnění tažení nesměla být měněna. U všech sázek opravených úřední kontrolou před uskutečněním tažení byly výhry vypláceny průběžně dle úředně upravených stvrzenek a výše vloženého finančního obnosu. Po provedení oprav, které směl úřad učinit dle povahy věci pouze po přiměřeném uvážení, nevznikala následně úřadu žádná odpovědnost. Postupovalo se dle zásady, že obnos uvedený v listině se nesnižuje, ale naopak zvyšuje. V případě sázek, u nichž by na listině nebyla zaznamenána výše vkladu, mohl být tento údaj Loterijním úřadem po uvážení rovněž stanoven a na jeho základě pak vypočtena výše výhry. To platilo také u duplikovaných čísel^{161 162}.

Na výhry v loterii se nemohl vztahovat žádný soudní ani jiný zákaz. I v případě, že hráč podal oznámení o ztrátě stvrzenky o sázce, ke které se mohl vztahovat nebo již vztahoval nárok na vyplacení výhry, připustilo se uplatnění jeho nároku pouze v případě, že se případný nálezce tohoto nároku svobodně vzdal. Obecně totiž platila zásada, že držitel stvrzenky byl považován za jejího právoplatného vlastníka.¹⁶³

Za výhry ručila státní kasa po dobu tří měsíců ode dne uskutečnění tažení, přičemž stvrzenky o sázce musely být během této doby uloženy již nejen u loterijního kolektora, ale i u Loterijního úřadu. Po uplynutí této doby všechny z jakéhokoliv důvodu nevyzvednuté výhry propadly státu a k nim se vztahující stvrzenky se staly

---

¹⁵⁸ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §15.

¹⁵⁹ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §16.

¹⁶⁰ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §17.

¹⁶¹ Duplikáty, tzn. takové hry, u nichž by se v jediné sázce ocitla dvě zcela stejná čísla. Zůstávalo v platnosti, že stejná čísla byla považována za jedno jediné a že výhry byly vypočteny v poměru k vyšší vkladu takovým způsobem, jakoby duplikovaná čísla byla zapsána pouze jednou.

¹⁶² Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §18.

¹⁶³ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §22.

neplatnými.¹⁶⁴

Všechny sázky v zahraničních loteriích jakéhokoliv druhu byly stejně jako do té doby zakázány a podléhaly pokutě ve výši padesáti dukátů a čtyř florintů třiceti krejcarů nebo ve výši dvě stě pěti dukátů a dvaceti florintů, které zaplatili jak kupující, tak i prodejce či komisař. Sázky v zahraničních veřejných číselných loteriích, dále v zahraničních soukromých loterijních sběrnách a bankách shromažďujících at' už zahraniční či vnitrostátní sázky podléhaly pokutě ve výši jednoho dukátu nebo čtyř florintů a třiceti krejcarů za každý vložený krejcar. Těmto pokutám podléhali také cizinci, kteří by zahraniční losy šířili mezi obyvateli rakousko-uherských zemí. V případě, že by nebyli schopni zaplatit tímto patentem stanovenou pokutu, jim byla uložena vazba. Nebyl-li trestný čin, na který se vztahovala pokuta vyšší než 5 dukátů, odhalen ve lhůtě jednoho roku od ukončení hry nebo ve lhůtě tří měsíců u činů, na něž se vztahovala pokuta nižší, vzniklá pokuta byla považována za promlčenou.¹⁶⁵

„V případech, že by skrze padělání nebo zfalšování stvrzenky došlo k bezdůvodnému obohacení, bude proti pachateli u příslušného trestního soudu zahájeno trestní řízení podle 24. oddílu zákona o přestupcích, §178 d), nebo dle závažnosti činu podle §180 e), §181 a § 182. Rovněž o promlčení se v této věci nebude rozhodovat podle tohoto zákona, ale podle 28. oddílu zmíněného trestního zákona, §§207 a §208.“¹⁶⁶

Takto se tedy změnila úprava loterií po krocích učiněných Františkem I. ve svém patentu z 1813. Paragrafy 1 až 23 tohoto patentu právně upravovaly Janovskou loterii. Zbýlé paragrafy, tedy paragrafy 24 až 36, upravovaly hry loterii podobné. Zásluhou Františka I. byla, dle mého názoru, Janovská loterie upravena přesně pro potřeby své doby a zaručila jí hladký průběh v dalších letech.

5.5. Všeobecný občanský zákoník rakouský / Obecný zákoník občanský císařství Rakouského / ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) vyhlášený patentem z 1. června 1811 a s platností od 1. ledna 1812.

Tento pramen práva jsem již zmiňoval v kapitole 3 (Terminologie v oblasti loterie), ze které je patrné, jak dlouho byl tento občanský zákoník tvořen a kolik panovníků se na něm podílelo, než se stal závazným právním předpisem. Tato revoluční kodifikace

¹⁶⁴ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §23.

¹⁶⁵ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §24, §35.

¹⁶⁶ Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813, §36

občanského práva upravovala i právní terminologii týkající se loterií obecně. Klíčové termíny z tohoto zákoníku jsem již rozebral ve třetí kapitole. K tomu jsem využil novelizaci Obecného zákoníku občanského císařství Rakouského i s jeho komentářem vydanou roku 1874.

5.5.1. Sázka

5.5.1.1. Pojem

Zákonnou definici sázky můžeme nalézt v Obecném zákoníku občanském v § 1270, kde stojí „Umluví-li se dvě strany o jistou cenu, kterou má dostati ten, kdo uhodne, jak vypadne příběh nějaký jim posud neznámý, stane se sázka. Věděl-li ten, kdo vyhrál, jistě, jak věc vypadne, a zatajil-li to straně druhé, dopustí se tím lsti a sázka jest neplatná. Věděl-li ten, kdo prohrál, napřed, jak věc vypadne, pokládán budiž za dárce.“¹⁶⁷

Sázka mezi dvěma osobami tedy vzniká, když se obě strany dohodnou o předmětu a obsahu sázky. Sázka předpokládá, že mínění dvou stran si odporují tak, že strana, která prohraje, musí zaplatit straně vítězné určitou cenu. Podmínkou sázky je i to, že ani jedna ze stran nemá informace o tom, jak událost, která je předmětem sázky, dopadne. Zákoník však upravuje i porušení této podmínky. V případě, že informaci o tom, jak předmětná událost dopadne, měla strana vítězná, sázka se stává neplatnou. V případě, že informací disponovala strana prohrávší, je tato pokládána za dárce, neboť pokud věděla, že sázku nemůže vyhrát, využila ji zřejmě jen naoko, ale ve skutečnosti zamýšlela poskytnout bezplatně druhé straně, pod záminkou sázky, majetkový prospěch. Proto je také, dle § 1270, celá smlouva o sázce považována za zvláštní způsob darování.

Sázka souvisí úzce s hrou. V obou případech se jedná o smlouvy odvážné a Obecný zákoník občanský označuje v §1272 hru za zvláštní druh sázky. Všechny zásady platící pro sázku tedy platí i pro hru. „Každá hra jest jakási sázka. Protož práva v příčině sázek vyměřená se vztahují také ke hrám. Které hry jsou vůbec, aneb osobám jistého stavu zapovězeny; jak se mají trestati ti, kdož hry zapovězené hrají, a ti, kdož jim v tom

---

¹⁶⁷ Všeobecný občanský zákoník rakouský / Obecný zákoník občanský císařství Rakouského / ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) vyhlášený patentem z 1. června 1811 a s platností od 1. ledna 1812, § 1270.

nadržují, ustanoveno jest v zákonech politických.“¹⁶⁸ Tyto zásady jsou detailně popsány v §1272, 1273 a 1274 zákoníku.

Institut sázky je velmi historický. O sázce se zmiňovalo již římské právo a také ji svými zákony upravovalo. Dle římského práva byla sázka již od nejstarších dob přípustnou. Byla známa pod termínem *sponsio* a objevovala se ve formě *legis actio sacramento*.¹⁶⁹ I justiniánské zákonodárství se zmiňuje o sázce jako o platné smlouvě.¹⁷⁰

5.5.1.2. Právoplatnost sázky.

Z citované zákonné definice § 1270 Obecného zákoníku občanského vyplývají náležitosti platné sázky:

1. Nejpodstatnější náležitostí je událost, u které obě strany nesmí vědět, jak dopadne. Sázka je neplatná, pokud vítězná strana o výsledku věděla a druhé straně jej zatajila.
2. K platnosti sázky je dle citované definice třeba bezelstnosti a dále sázka nesmí obsahovat nic nedovoleného, viz § 1272.

5.5.1.3. Žalovatelnost sázky

Pokud byla domluvená cena pouze ústně slíbena, zakládala sázka jen *naturalem obligationem*¹⁷¹, tedy smlouvou nežalovatelnou. Žalovatelnou se sázka stala teprve tím, když byla cena skutečně oficiálně složena na k tomu předepsaném místě. §1271 uvádí, že „sázky bezelstné a jinak dovolené zavazují dotud, pokud cena byla nejen slíbena, nébrž i skutečně zapravena nebo složena. Před soudem ceny vyhledávati nejde.“

Byla-li však cena skutečně oficiálně složena, může být požadována žalobou na

¹⁶⁸ Všeobecný občanský zákoník rakouský / Obecný zákoník občanský císařství Rakouského / ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) vyhlášený patentem z 1. června 1811 a s platností od 1. ledna 1812, § 1272.

¹⁶⁹ Uzavření „sázky“ v rámci soudního procesu. Strany složily u pretora peněžitou sumu nebo věc, která byla předmětem jejich sporu. Obě strany poté přísahaly, že mají na tuto vlastnické právo. Soudce posléze zkoumal, která ze stran přísahala křivě.

¹⁷⁰ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

¹⁷¹ Naturální obligace, tedy obligace sice existující, ale před soudem nevymahatelná.

odpůrci či depozitáři¹⁷². Důvodem, proč zákon vítězi žalobní právo odpíral, bylo v praxi časté uzavírání takovýchto smluv z lehkomyšlnosti a bez náležitého rozvážení. Proto se zákon snažil tyto případy potlačovat. Naproti tomu v oficiálním složení ceny zákon spatřoval vůli vážnou, a proto pokládal v takovém případě sázku za úmluvu právně účinnou. S touto se pak, podobně jako s jinými dovolenými smlouvami, pojilo i právo žalobní.

5.5.1.4. Druhy sázky

Druhy sázek, jak již vyplývá z výše uvedeného, tedy můžeme rozdělit na vymahatelné a nevymahatelné. Vymahatelnost se určuje dle naplnění povinnosti oficiálního složení ceny na k tomu určeném místě. Řádně složená cena je vymahatelná po straně, která tuto prohrála, případně po depozitáři. Pokud cena složena řádně nebyla, sázka se stává, jakožto naturální obligace, nevymahatelnou.

5.5.2 Hra

5.5.2.1 Pojem

Hra je druhem odvážné smlouvy, při níž se jeden kontrahent¹⁷³ zavazuje druhému vyplatit jistou úplatu nebo jistý předmět.

Její plnění bylo závislé na určité okolnosti. Pokud tato okolnost nastala, byla očekávána výhra na straně jedné a prohra na straně druhé.

Podle římského práva byla každá hra o peníze zapovězena, vyjímaje jistých her závodních (*zápasy v ludi, qui virtutis causa fiunt*) a hry v domácím kruhu (*quod in convivio vescendi causa ponitur*). Porušil-li se zákaz hry, mělo to za následek neplatnost celé smlouvy. Ta strana, které připadla výhra, neměla právo žalovat druhou stranu. V případě, že byla složena kauce ke hře, musela se tato vrátit. Ustanovení římského práva byla převzata všemi právními úpravami, na které mělo římské právo vliv. Proto již od počátku právní úpravy v rakouských zemích byly hry děleny na hry dovolené a hry

---

¹⁷² Rozhodnutí ze dne 31. prosince 1873 č. 12651, sb. 5967. Převzato z VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

¹⁷³ Jedna ze stran, která uzavřela či uzavírá smlouvu.

zapovězené.¹⁷⁴

Code Napoleon úplně přejal pojetí hry z římského práva, zatímco Pruský zákon zemský a Obecný zákonník občanský vycházely z jiných zásad.¹⁷⁵

Podle rakouského práva byla hra pokládána za druh sázky a normy upravující sázku také přiměřeně platily pro hry. Avšak z § 1272 Obecného zákoníku občanského vyplývá, že také podle rakouského práva byly jisté druhy her dovoleny, jiné naproti tomu zapovězeny (zakázány). Tedy i do rakouského práva se promítá pojetí právní úpravy z římského práva. § 1272 Obecného zákoníku občanského se odvolává na politické zákony, které obsahují zakázané hry. Avšak i dovolené hry zavazují jen tehdy, pokud umluvená cena byla nejen slíbena, ale i skutečně spravena a složena (§ 1271).

5.5.2.2 Zápůjčka do hry

Veliký spor způsobila otázka o tzv. *zápůjčce do hry*. Rakouská soudní praxe vydala mnoho soudních rozhodnutí na toto téma, tedy zda-li je zápůjčka do hry, t.j. zápůjčka, jež se poskytuje jednomu hráči, aby zaplatil svůj dluh ve hře, žalovatelnou či nikoli. Rozhodnutí v této otázce však byla protichůdná. „Pro žalovatelnost se vyslovovala rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 1871 č. 6343, ze dne 17. dubna 1871 č. 4441 (sb. "G1. U." č. 4021 a 4144), ze dne 14. června 1878 č. 4163. Proti žalovatelnosti se naproti tomu vyslovovaly judikáty nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 1870 č. 5426, ze dne 4. ledna 1872, sb. "G1. U" č. 9271, ze dne 17. července 1875 č. 6475, č. 3995, 4426 a 5764.“¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

¹⁷⁵ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

¹⁷⁶ VESELÝ, František Xaver. Všeobecný slovník právní. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s 275-279.

5.6. Obecný zákon trestní ze dne 27. května 1852

Obecný trestní zákoník je další kodifikací práva, která vedle loterijních patentů upravovala termíny související s loterieri. Především zde byly upraveny trestní delikty spojené s loterieri, a to za hru falešnou a hru zapovězenou. Pro účely své práce jsem pracoval s 2. vydáním tohoto trestního zákona z roku 1873.

5.6.1. Falešná hra

Nejdříve bych rád popsal *hru falešnou*. § 201, písmeno e) trestního zákoníku ustanovuje, že „kdo ve hře užívá falešných kostek, falešných karet, nějakého lstivého srozumění nebo jiných lstivých úskoků, dopouští se, když škoda, která byla způsobena nebo ku které zlý úmysl směřoval, činí více než 25 zlatých., zločinu podvodu (§§ 200, 201 litera trestního zákoníku), jinak však přestupku podvodu, obnáší li škoda méně než 25 zlatých.“

5.6.2. Zapovězená hra

Zapovězená hra spadá mezi přestupky proti veřejné mravopoctnosti, které byly v trestním zákoníku z roku 1852 řazeny v hlavě třinácté. Konkrétně byly upraveny v §522. „Pro hraní všelikých her hazardních čili naprosto odvážných, též i všelikých takových her, které zvláštními předpisy zejména jsou zapovězeny, trestají se jak hráči, tak i ten, kdo ve svém příbytku hrát dovolí, za každý takový přestupek pokutou desíti až do devíti set zlatých, z čehož třetina vydobytá případně udavači, a pakli by tento sám trestán být měl, promine se mu také trest docela. Cizozemci, kteří pro tento přestupek v trest upadnou, buďtež vyhoštěni z říše.“¹⁷⁷ K tomuto paragrafu byl v zákoníku přidán ještě výklad pojmu *hazardní hry*, který jsem již popsal v kapitole 3.4. své práce.

---

¹⁷⁷ Obecný zákon trestní č. 117 Říšského zákoníku ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství rakouské, 2.vyd., 1873, hlava 13., §522

Mezi zapovězené hry patřily např. *farao*, *bassette*, *hra v kostky*, *quinze*, *šusty šust* (*Rauschen*), *hra v kobky* a další. Postupem času byl seznam rozšiřován. Např. *hra sudá nebo lichá* byla přidána dodatečným dekretem v roce 1857.¹⁷⁸

5.7. Vládní předloha zákona o zrušení malé loterie a zřízení loterie třídní z r. 1912

Už v předchozích kapitolách jsem zmiňoval negativní dopady číselné loterie na obyvatelstvo rakousko-uherské říše. Tyto dopady vytvořily silnou opozici loterie, která tuto hru provázela takřka od jejího vzniku. Dlouholetý boj odpůrců číselné loterie vyústil ve vládní předlohu zákona týkajícího se zrušení malé loterie. Tento návrh byl později přijat dne 3. ledna 1913.

Tento zákon tedy číselnou loterii ruší a místo ní zřizuje jiný typ loterie, a to loterii třídní, která byla považována za méně nebezpečnou formu loterie. Nově zavedená třídní loterie fungovala pod správou státu. Její herní plán byl upraven tak, aby bylo alespoň 70 procent veškerého stanoveného herního kapitálu vyplaceno jako výhry. Výhry byly vypláceny v plné výši bez nařízených poplatků.

„Malá loterie měla být pozvolna omezována v poměru k čistému zisku docílenému z třídní loterie v prvním roce jejího trvání a potom rok od roku v poměru, v jakém tento roční čistý výnos stoupá, popřípadě ... po uplynutí jednoho roku, když třídní loterie vykáže roční výnos aspoň 20 milionů, budiž úplně zrušena“¹⁷⁹. Z tohoto ustanovení vyplývá, že i přes rozhodnutí zrušit číselnou loterii se nejednalo o krok jednoduchý. V celé věci hrál významnou úlohu výtěžek peněz z číselné loterie do státní pokladny, který byl značný. Za tyto příjmy bylo nutné zajistit adekvátní náhradu a právě tou měla být nová loterie třídní. Aby tedy nevznikl propad příjmu peněz z loterie do státní pokladny, byl zvolen postup postupného rušení číselné loterie ve prospěch loterie třídní. V okamžiku, kdy loterie třídní dosáhla takového zisku, který byl dostatečný pro státní pokladnu, byla loterie číselná zrušena úplně. Úkolem ministra financí bylo podávat oběma sněmovnám Říšské rady zprávu o rozvoji třídní loterie a o omezování loterie malé.

V okamžiku, kdy došlo k finálnímu zrušení číselné loterie, přestala platit ustanovení §1-23 loterijního patentu ze dne 13. března 1813, tedy ustanovení přímo upravující

¹⁷⁸ WINTERSPERGER, Ant.. Rukověť pro představené obcí. Sbírká všech k samostatné působnosti obcí se vztahujících zákonů a nařízení. Brno, nákladem spisovatelovým, 1865. s. 87.

¹⁷⁹ Vládní předloha zákona o zrušení malé loterie a zřízení loterie třídní, §3.

číslovou loterii. Z tohoto patentu ale i nadále zůstala v platnosti ustanovení §24-36 upravující další hry loterii podobné. Zde byl stanoven zákaz hraní v zahraničních loteriích a vyměřeny pokuty za takovouto hru. Dále platil také zákaz jakékoli účasti na zahraniční loterii v podobě distribuce losů či shromažďování kapitálu pro zahraniční loterie. V neposlední řadě zůstal platným zákaz padělání nebo falšování stvrzenek, čímž docházelo k bezdůvodnému obohacování padělatele.

V §4 této předlohy byly upraveny přestupky vztahující se k tomuto zákonu. „Kdo bez státního zmocnění a po živnostensku nabízí ke koupi, prodává nebo občas jiným přenechává losy nebo losové podíly třídní loterie, a nebo listiny, jimiž převádí se účast na takovýchto losech nebo losových podílech ve vlastnictví nebo k nabývání výhry, dopouští se důchodkového přestupku a trestá se peněžní pokutou od 100 až do 2000 korun. Dopustí-li se opětovně tohoto přestupku, může býti trestán pokutou až 6000 korun. Tentýž trest stíhá toho, kdo podporuje takovýto obchod jako prostředník.“¹⁸⁰

Tento zákon vstoupil v platnost dne 3. ledna 1913 a první tah této loterie se měl konat v listopadu téhož roku. Vzhledem k historickému kontextu, tedy že zákon začal platit těsně před první světovou válkou, po níž se osamostatnila Československá republika a Rakousko-Uhersko jako jednotná říše zaniklo, došlo po roce 1918 ke klíčové změně v úpravě, a to k právnímu i formálnímu oddělení loterie rakouské a československé. O osamostatnění československé číselné třídní loterie se zasloužil uznávaný právník a první československý ministr financí JUDr. Alois Rašín. Tento krok byl proveden nařízením č. 109 Sb. z 28. února 1919¹⁸¹ a první tah naší domácí číselné třídní loterie se konal již dne 22. července téhož roku.

---

¹⁸⁰ Vládní předloha zákona ozrušení malé loterie a zřízení loterie třídní, §4.

¹⁸¹ Převzato z Národní knihovna ČR, ISSN 1214-1240, Příloha, inv. č. 139 z 21.5.1933, Národní listy, s. 4.

6. Závěr

Na závěr své práce bych rád uvedl, že jsem rád, že jsem si zvolil právě toto téma. Náročnost tématu byla sice těžší, než jsem očekával, ale jeho zajímavost převýšila mé očekávání.

Největší překážkou při psaní mi byl nedostatek ověřených zdrojů, nicméně se domnívám, že se mi nakonec podařilo s touto překážkou vypořádat. Ačkoliv omezenost mých zdrojů mě občas nutila k používání jednoho zdroje pro delší úsek textu. Zdroje, které jsem k práci využíval, byly často cizojazyčné a psány archaickým jazykem. Tyto jsem si nechával překládat do českého jazyka, čímž se mi podařilo získat detaily a informace o loteriích, které dosud nebyly v českém jazyce publikovány. Pomocí vyhledaných pramenů jsem splnil cíl, který jsem si stanovil na začátku této práce. Cílem bylo vytvořit ucelenou kompilaci právního a historického vývoji loterie v rakouských zemích, tedy potažmo i na území zemí českých. Ve své práci jsem se především zabýval vývojem loterie číselné, která byla v rakouských zemích dominantní. Vývoj této loterie se mi podařilo zmapovat od jejího vzniku v Itálii v 17. století až do rozpadu Rakousko-Uherska v roce 1918.

Mým cílem byl primárně popis vývoje loterie, sekundárně jsem se zaměřoval na to, abych tento popis sestavil podle názorů dobových odborníků na toto téma. To se mi, myslím, podařilo, ač jsem často musel vyhledávat informace i v moderních pramenech. Dobový popis termínů spjatých s loterií se mi nejvíce podařilo shromáždit do třetí kapitoly, tedy do Dobové terminologie v oblasti loterií, kterou jsem speciálně zřídil jako malý výkladový slovník pojmů důležitých pro tuto práci. Dobové výklady však lze najít v celé mé práci i v poznámkách pod čarou. Tato metodika práce podle mě pomohla k lepšímu pochopení institutu loterie v minulosti a dává nám lepší představu o celém tématu.

Bylo pro mne překvapujícím zjištěním, že loterie byla v historii velmi diskutovaným tématem a stála ve světle zájmu, stejně jako dnes. Je tomu tak i přes velmi vášnivou debatu o právní úpravě loterií, která u nás v posledních letech probíhá nejen v poslanecké sněmovně a senátu, ale i v médiích, mezi akademiky, odborníky na dané téma i širokou veřejností. V minulosti byla číselná loterie ještě významnějším ekonomickým hybatelem, než je tomu dnes. Loterie byla často diskutována nejen kvůli svému ekonomickému přínosu, ale také kvůli neblahému sociálnímu dopadu na obyvatelstvo. Především lidé ze sociálně slabších podmínek často hře loterie podléhali a

dostávali se tak do neutěšených finančních situací. V této souvislosti se dá o loterii tehdejší doby mluvit jako o dobovém gamblingu, na kterém se lidé stávali závislími.

Na začátku diplomové práce jsem také mluvil o možnosti poučení se z toho, jak se s loterií vypořádávali naši předci. Ukázalo se, že poučit se můžeme dokonce mnohem více, než jsem na počátku psaní své práce usuzoval. Tento svůj názor bych obhájil faktem, že se naši předci v rakouských zemích museli s loterií vypořádávat po dlouhá dvě století, tedy od roku 1720 (vznik Janovské loterie a začátek distribuování losů této loterie do rakouských zemí) až do roku 1918, kdy se rozpadlo Rakousko-Uhersko. A to zde hovořím pouze o loterii číslové, nikoli o různých dalších druzích loterií, které v Evropě vznikaly již před vznikem Rakousko-Uherska. Naproti tomuto časovému úseku, ve kterém se císařsko-královské země, respektive Rakousko-Uhersko, musely s loteriemi vypořádávat, je Česká republika v řešení této otázky pouhým nováčkem. O to více se tedy domnívám, že bychom se mohli ohlédnout do minulosti a případně se naučit mnohé, co již bylo vyzkoušeno, fungovalo, ale bylo případně zapomenuto.

Zajímavostí také zůstává, že loterie číslová, která je nejrozšířenější loterií i dnes, měla zaniknout a místo ní se měla zavést loterie třídní. Tato změna měla proběhnout po roce 1913, kdy byl přijat zákon o zrušení malé loterie a zřízení loterie třídní. To se však nepodařilo kvůli 1. a 2. světové válce. Po těchto válkách se začala opět více vyskytovat loterie číslová. Tento vývoj ovšem není typický pouze po Rakousko-Uhersko a jeho nástupnické země, ale setkáváme se s ním po celé Evropě, kde byly číslové loterie dokonce rušeny na úkor loterie třídní i dříve než v našich zemích.

7. Summary

In the end of this thesis I would like to add that I am very glad for choosing particularly this topic as a topic of my dissertation. This topic was more difficult than I expected but on the other hand its interestingness exceeded my expectations.

The biggest obstacle was the insufficient number of relevant and verified sources. Nevertheless I believe that I managed to deal with this lack of sources, although it forced me to use just one possible source for longer parts of the thesis.

Sources I have been using were often written in foreign or archaic language. I had these texts translated to Czech language. It allowed me to get details about lotteries, which have not been published in Czech language yet. Thanks to the found sources I achieved the goal I set in the beginning of this thesis. The aim was to assemble the complex compilation of the legislative and historical development of lotteries in the Austrian Monarchy, respectively Czech lands. I above all focused on the development of the Lottery di Genova, which was in our regions dominant. I managed to describe its development from its foundation in Italy in the 17th century to the fall of Austria-Hungarian Monarchy in 1918.

My main goal have been the description of the development of lottery. Secondly I focused on the fact, that this description would be compiled based on opinions of the at that time recognized experts on this topic. I believe I achieved this goal too, even though I had to look some details up in the modern sources. I gathered and described most of the terms connected to the lotteries and crucial for this thesis in the Chapter 3 – At that time used terminology for lotteries. Further descriptions, interpretations and comments related to the relevant term might be found in the footnotes as well. Such a methodology helped to better understand and explain the lottery in the past and gave us better idea about the whole area.

I was surprised that lottery was, in the past, highly discussed theme and stayed in the light of interest, just as today. Lottery is now still an important issue, even despite the ardent discussion about the legislation of lottery, which has been usual in the recent years not only in the House of Deputies and Senate, but also in the mass media, amongst academics and experts and even in the general public. Lottery in the past was even more important economically-wise, than is now.

In the beginning of my thesis I talked about the option of learning from the ways, how our ancestors dealt with lotteries. Lottery in the Austrian lands played its role as one of

the most important topics for the monarch for more than two centuries. Compared to just two decades of the development of independent Czech legislation for lotteries, we probably have a lot to learn from.

The curiosity is, that Lottery di Genova (numeric lottery), which is the most common current lottery, should have been abolished and replaced by new Great lottery. This change should have happened after 1913, when the new law was issued. However, all of this was not in the end realized because of the World War I.

8. Použitá literatura

8.1 Slovníky

JUNGMANN, Josef. *Slovník česko-německý*. 1.díl. Praha: 1835.

NAVRÁTIL, Ivo. Zpropadená lotynka. In: PODDANÁ, Jana. *Sborník příspěvků vydaných k 60.narozeninám Vladimíra Kalába*. Pardubice: 2001, s. 110-114. ISBN 80-902581-8-2.

HORKA, Petr. *Toulky českou minulostí*. 9.díl, Velké příběhy Habsburků na sklonku jejich vlády. 1.vyd. Praha: VIA FACTI, 2002. ISBN 80-238-8971-0.

OTTO, Jan a spolupracovníci. *Ottův slovník naučný*. 16.díl. Praha: J.Otto, 1900. s. 359-362

OTTO, Jan a spolupracovníci. *Ottův slovník naučný*. 21.díl. Praha: J.Otto, 1904.

PTÁČKOVÁ, Věra a KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1.vyd. (dotisk). Praha: Academia, 2001. Akademie věd ČR – Ústav pro jazyk český. ISBN 80-200-0607-9

VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní*. 2.díl, Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených. Praha: nákladem vlastním – v komisi knihkupectví F. Topiče, 1897. s. 275-279.

8.2 Právní předpisy

Císařská nařízení č. 281 a č. 282 Říšského zákoníku ze dne z 28. srpna 1916

Dvorní nařízení č. 52859 ze dne 13. prosince 1836 o ředitelství loterie ve Vídni za účelem vymáhání výher v cizozemsku prostřednictvím vyslanství rakouského

Loterijní patent Marie Terezie ze dne 29. března 1770

Loterijní patent Josefa II. ze dne 21. října 1787

Loterijní patent Františka I. ze dne 13. března 1813

Ministerské nařízení č. 143 Říšského zákoníku ze dne 21. července 1892 o zařazení asistentů loterních do seznamu státních úředníků s předností obsazení těchto vysloužilým (pojednání o státních úřednících vykonávajících dozor nad loteriemi)

Obecný zákon trestní č. 117 Říšského zákoníku ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství rakouské, 2.vyd., 1873

První loterijní privilegium (patent Marie Terezie ze dne 13. listopadu 1751)

Všeobecný občanský zákoník rakouský / Obecný zákoník občanský císařství Rakouského / ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) vyhlášený patentem z 1. června 1811 a s platností od 1. ledna 1812

8.3 Monografie

ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86898-04-0.

ASHTON, John. *History of English lotteries*. London: The Leadenhall Prefs, Ltd., 1893.

Bible Svata. Praha: Britická a zahraniční společnost biblická, 1926.

CTIBOR, F.V.. *Stávají loterní půjčky rakouské*. Návod k úplnému seznání pravé bytosti losů z loterijních půjček rakouských jakož i veškerých v tržbě s nimi možných úkonů. 1. sešit. Praha: nákladem spisovatelovým, 1866.

FISCHL, Adolf. *Slosovací plány veškerých rakousko-uherských jakož i cizozemských losů*. S připojeným krátkým a snadno pochopitelným pojednáním o amortizaci a

promlčení půjček loterních, obligací a kupónů s instruktivním poučením o vypočítávání daně z výhry u losů tažených a s přehledným kalendářem losů. Praha: Mercur, 1883.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86473-85-6.

KINCL, Jaromír a URFUS, Valentin a SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. (3. dotisk). Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. (5. dotisk). Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1.

KOLOUŠEK, Jan. *O zákonodárství obchodním a živnostenském*. Praha: Československá akademie obchodní, 1896. s. 181-182.

KOLOUŠEK, Jan. *Cenné papíry*. Jich národohospodářský, veřejný a obchodní význam. 2. vydání. Praha: Mercur, 1909, s. 183-187.

MAXIMILIAN, rytíř z Obentrautů. *Samospráva obce v království Českém*. Praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní. 1. sešit. Praha: nákladem spisovatelovým, 1863.

MÜLLER, Wilibald. *Národní advokát*. Spolehlivý rádce ve všech potřebách soudních i občanských pro obyvatele císařství rakouského, zvláště pak Čech, Moravy a Slezska. 2. svazek, Kniha občanská. Praha: Karel Procházka, 1871, s. 316-320.

TALÍŘ, M.. *Poplatky a kolky v Rakousku*. Praha, Národní tiskárny a nakladatelství, 1896.

WINTERSPERGER, Ant.. *Rukověť pro představené obcí*. Sbíрка všech k samostatné působnosti obci se vztahujících zákonů a nařízení. Brno, nákladem spisovatelovým, 1865.

8.4 Odborná periodika

BRABENEC, Jiří. Karty karty karty. *Národní politika*. Nedělní příloha. Praha: 1940, číslo ze dne 28.1.1940.

ČECH, Jan. Výnosný zdroj státních příjmů. *Dějiny a současnost*. Praha: Lidové noviny, 2009, 11/2009.

J. N. Něco z dějin loterie. Jak dříve lidé pokoušeli stěštěnu - volební „lotynka“ – vývoj loterie ve starém Rakousku. *Národní politika*. Praha: Politika, číslo 103 z 13.4.1939.

Právník. Časopis věnovaný vědě právní. Praha: JUDr. Antonín Fink, 1864. ročník III.

PŠENIČKA, Jaroslav. Malá loterie. *Naše doba*. Revue pro vědu, umění a život sociální. Praha: Jan Laichter, 1903, ročník 10., s. 674-676.

RANKE, Leopold von. Marie Terezie, její stát a její dvůr. *Historicko-politický časopis*, 1880. ročník 2, s. 689.

ZÍBRT, Čeněk. O staročeské hře ve vrhcáby. *Květy*. Praha: Vladimír Čech, 1888, ročník 10., sešit srpnový, s. 197-201.

8.5 Kvalifikační práce

KANNER, Siegmund. *Das Lotto in Österreich*. Ein Beitrag zur Finanzgeschichte Österreichs. Strassburg, 1898. Inaugural – Dissertation. Keiser Wilhelms – Universität Strassburg.

NOVOTNÁ, Eva. *Politické a právní příčiny vzniku Československa*. Brno, 2008. Diplomová práce – Masarykova univerzita v Brně.

SALINKOVÁ, Alena. *Loterie, hry a sázky (finančně právní aspekty)*. Brno, 2008. Diplomová práce – Masarykova univerzita v Brně.

8.6 Archivní dokumenty

Národní knihovna ČR, ISSN 1803-117X, Periodika, inv. č. 43 z 22.2.1888, *Moravská orlice*, s. 1.

Národní knihovna ČR, ISSN 1805-2444, Periodika, inv. č. 79 z 20.3.1912, *Národní politika*, s. 3.

Národní knihovna ČR, ISSN 1805-2444, Periodika, inv. č. 83 z 24.3.1912, *Národní politika*, s. 1.

Národní knihovna ČR, ISSN 1805-2444, Periodika, inv. č. 148 z 1.6.1913, *Národní politika*, s. 3-4.

Národní knihovna ČR, ISSN 1805-2444, Periodika, inv. č. 182 z 5.7.1914, *Národní politika*, s. 7.

Národní knihovna ČR, ISSN 1214-1240, Příloha, inv. č. 139 z 21.5.1933, *Národní listy*, s. 4.

8.7. Internetové zdroje

Evropské cesty za tajemstvím porcelánu (Florence, Míšeň, Vídeň). In: *Porcelán – Ostrava, stránky věnované sběratelství porcelánu*. [online]. Ostrava: 2011. Dostupné z <http://www.porcelan-ostava.cz/evropa.htm>

